

בס"ד

זעומקו של מקרא

דברי עומק בפרשת השבוע

ערש"ק

משפטים

ה'תשפ"א

שבת שקלים - ר"ח אדר

בכל ענייני הקונטרס ניתן לפנות
לטל': 052-7675895
גור-אריה צור
מודיעין עילית
ניתן להצטרף לתפוצת מייל
דוא"ל: leshem895@gmail.com

לעומקו של מקרא פר' משפטים

שְׁפָתוֹב לְמַעַלָּה (שמות טו, כה) עוֹד
לפני מתן תורה בסיני: שֵׁם שֵׁם לוֹ
חַק וּמִשְׁפָּט והיינו במרה. כלומר,
שׁ'ואלה המשפטים" הם תוספת
והמשך למה שנאמר שֵׁם שֵׁם לוֹ חַק
וּמִשְׁפָּט במרה.

ולעומקו של מקרא יֵאָמֵר היינו
דכתיב התם בהמשך הפסוק וְשֵׁם
נִסְהוּ. ויִדְרָשׁ כֵּאֵן מִלְשׁוֹן נִסְ לְהִתְנוּסָס
כמובא בתהלים [ס,ו'], נְתַתָּה לִירְאֵיךָ
נִסְ לְהִתְנוּסָס מִפְּנֵי קִשְׁט סְלָה. אף כֵּאֵן
כמוסיף על הראשונים, מה אלו נִסְ
לְהִתְנוּסָס, אף ואלה המשפטים הם נִסְ
לְהִתְנוּסָס, הם דגלה של תורה, והם
אֲמַתָּה שֶׁל תוֹרָה וכהמשך הפסוק מִפְּנֵי
קִשְׁט סְלָה.

וכהמשך דברי המדרש שם,
שהחוקים במרה הם מחד סטריה
דמתן תורה, ולעומתם ואלה
המשפטים הם מאידך סטריה דמתן
תורה, ושניהם גם יחד הם כצבאותיה
של התורה שניתנה בסיני, כחיילים
המגינים מימין ומשמאל מלפנים
ומאחור על המטרוניתה, שהיא התורה
שניתנה בסיני. וכדברי המדרש:

מִשָּׁל לְמִטְרוֹנָה שְׁהִיְתָה מְהֻלְכֵת הַחֵיל
מִכָּאֵן וְהַחֵיל מִכָּאֵן, וְהִיא בְּאֲמַצְעָה. קָד

דרשת

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׂיִם לְפָנֶיךָם: (כא,א)

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים. ברש"י כל מקום
שנאמר אלה פסל את הראשונים.
ואלה מוסיף על הראשונים. מה אלה
מסיני אף אלה מסיני.

ולדברי ה"שפתי חכמים" כֵּאֵן,
באומרו אף אלה מסיני כוונתו שגם
המשפטים נתנו במעמד כל ישראל
ובקולות וברקים מה שאין כן שאר
המצוות שנאמרו למשה בלבד כדי
לאמרם לבני ישראל.

ולעומקו של מקרא יֵאָמֵר שעל כן
אמר כֵּאֵן בוא"ו החיבור ואלה.
שהוא"ו מחברת בין שמים וארץ, ואין
לך חיבור גדול ממעמד הר סיני.
וכאמרו: ואלה המשפטים, אשר
נאמרו גם הם במעמד כל ישראל
ובקולות וברקים, תשים לפניהם
כשולחן ערוך.

או כלך לדרך זו, כהמשך דברי
המדרש, מאי הראשונים שמוסיף
עליהם, הוי אומר הָרָאשׁוֹנִים היינו מה

לעומקו של מקרא פר' משפטים

ועוד יש לומר, וְאֵלֶּה בגימטריה'ה מ"ב, כנגד מ"ב מסעות שבמדבר שבהם היתה התורה מהלכת לפני המחנה.

ועל דרך הצח, רמוזים הדברים בפסוק עצמו. שכן המילה תָּשִׂים מוטעמת בטיפחא. והוא כעין הפסקה קלה. ולפיכך אינה בהכרח מחוברת עם לְפָנֶיָּהֶם. וכאילו כתוב וְאֵלֶּה המשפטים אֲשֶׁר תָּשִׂים, לְפָנֶיָּהֶם. כלומר, משפטי התורה אשר תָּשִׂים, לְכֹחוֹ לְפָנֶיָּהֶם, לפני לומדיהם, לנחותם הדרך.

ועל דרך הרמז, ירמוז למלאכים הק' ובראשם המלאך אוריאל ההולך לפני המחנה בכלל ולפני האדם בפרט. כמובא בזה"ק פרשת במדבר דף קי"ח עמ' ב': מִיכָאֵל מִיִּמִּינָא, גַּבְרִיאֵל מִשְׁמָאלָא, אֲוִרִיאֵל לְקִדְמֵיהוֹ, רַפָּאֵל לְאַחֲרֵיהוֹ, שְׁכִינְתָא עֲלֵיהוֹ.

נמצא אוריאל לפני המחנה, ונקרא אוריאל כנגד אורייתא ההולכת לפני המחנה.

התורה, דיניו מלפניה ודיניו מאחריה, והיא באמצע. וכן הוא אומר (משלי ח, כ): בָּאֵרֶח צְדָקָה אֶהְלֵךְ, הַתּוֹרָה אוֹמַרְת בְּאִיזָה נְתִיב אֲנִי מִהֶלֶת, אֶהְלֵךְ בְּדַרְכֵּן שֶׁל עוֹשֵׂי צְדָקָה (משלי ח, כ): בְּתוֹךְ נְתִיבוֹת מִשְׁפָּט, הַתּוֹרָה בְּאִמְצַע וְדִינֵי מִלְּפָנֶיהָ וְדִינֵי מֵאַחֲרֶיהָ, מִלְּפָנֶיהָ, שְׁנֹאֹמֵר: שֵׁם לֹו חֵק וּמִשְׁפָּט, וְדִינֵי מֵאַחֲרֶיהָ, שְׁנֹאֹמֵר: וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים.

ולפי הדברים הללו יאמר על דרך הצח: חק ומשפט אשר שם לו שם מלפניה, לפני התורה מסיני, ואלה המשפטים, אֲשֶׁר תָּשִׂים לאחריה, לאחרי התורה מסיני, הם יחד עם התורה מסיני, אֲשֶׁר תָּשִׂים לְפָנֶיָּהֶם, לפני לומדיה.

ועל דרך הסוד, וְאֵלֶּה גימטריה'ה מ"ב. ירמוז לשם מ"ב הק' (אב"ג ית"ץ וכו') היוצא מארבעים ושתיים אותיות ראשונות של בראשית, שעליה יסד רבי נחוניא בן הקנה את "אנא בכח". ולכן אמר לְפָנֶיָּהֶם, כאומרו כשם שיוצא השם הק' מ"ב מהאותיות שבתחילת התורה, הרי הוא כהולך לפניה, ללמד שכל תלך התורה לפני לומדיה לנחותם הדרך.

לעומקו של מקרא פר' משפטים

לעומקו של מקרא ירמוז בזה לכתוב במשלי (ו, כב') **בַּהֲתַלְקָהּ תִּנְחָה אֶתָּךְ.**

ללמדך, שכאשר תהיה התורה לפניך כשולחן ערוך, תלך לפניך לנחותם בדרך כעמוד האש והענן לפני המחנה. ואכן, בסדר המחנות ילכו לפני המחנה הג' שבטים נושאי התורה יהודה יששכר וזבולון.

ועל דרך הרמז ירמוז לכך טעם הקדמא מעל המילה **וְאֵלֶּה**, כאומרו **וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים הַמִּקְדָּשִׁים** ללכת לפני המחנה.

ועוד יש לומר, שתרמוז המילה **תְּשִׁים** למה שאמרו (סנהדרין כו:): **שֶׁהַתּוֹרָה מֵתִשֵּׁת כּוּחוֹ שֶׁל אָדָם. תְּשִׁים** אותיות **מְתִישׁ.**

וכאומרו ואלה המשפטים אשר מתישים כוחו של אדם. שמתוך שהתורה מתשת כוחו, אין הוא מתנשא לומר שהוא ההולך לפני התורה, אלא התורה היא שמהלכת לפניו, והוא נמשך אחריה, ככתוב (שיר השירים א, ד') **מִשְׁכָּנִי אֶתְרִידָה** נְרוּצָה.

עוד ירמוז אומרו **לְפָנֶיךָ**, למה שנאמר בחגיגה טו: אשכחיה רבה בר שילא לאליהו אמר ליה מאי קא עביד קוב"ה אמר ליה **קאמר שמעתא מפומייהו דכולהו רבנן** וכו'.

שדברי התורה המסודרים בפי ת"ח, מגיעים עד כסא הכבוד עד שהקב"ה אומרם משמם. שנאמר **וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תְּשִׁים לְפָנֶיךָ**, ותרגם אונקלוס **וְאֵלִין דִּינָא דִּי תְסַדֵּר קְדָמִיהוֹן**. ועל דרך אל תקרי. אל תקרי **קְדָמִיהוֹן**, אלא חלק את המילה לשתיים וכך תקראנה: **קְדָמִי יְהוֹן**. וכאומר הקב"ה: **וְאֵלִין דִּינָא דִּי תְסַדֵּר - קְדָמִי יְהוֹן**. לְפָנֶי יְהוִי.

וכן הוא בלשון התורה: **וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תְּשִׁים - לְפָנֶיךָ**. אל תקרי **לְפָנֶיךָ**, אלא חלק את המילה לשתי מלים וכך תקראנה: **לְפָנֶי הֵם**.

וכאומר הקב"ה: **לְפָנֶי הֵם דְּבַרֵי תוֹרַתְכֶם**.

אֲשֶׁר תְּשִׁים לְפָנֶיךָ. פירש רש"י: כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם.

לעומקו של מקרא פר' משפטים

ועל דרך הצח האמר: אל תקרי
מחלקה [יוצרך], אלא מהלך.
שמהלך על תושינתך ללמוד עד תשי
כי לכך יצרך א-ל מחלקך.

ועוד על דרך הרמז תרמוז לכך
המילה תשים. כביכול כתוב תשי-ם.
ה-ם תרמוז ל-מ' ימים של יצירת
הילד, וכפי שאמרו בסנהדרין צט: על
הפסוק (איוב ה-ז) פִּי-אָדָם לְעֵמֶל יוֹלֵד
לעמל תורה נברא. ובתוך מ' ימים של
בריאתו אומרים לו ואלה המשפטים
אשר תלמד עד תשי.

עוד יש לומר שלכן הסמיך הכתוב
תשים לפנייהם לפסוק פי תקנה, לרמוז
על מ"ח קניני התורה, כנ"ל. שכן
תשים בגימטרי' קטנה מ"ח.
כיצד: תש"י מהמילה תשים,
בגימטרי' קטנה היינו ח', (ת4, 3,
1, יחד הם 8 ח'), ועם מ' סופית של
תשי"ם היינו מ"ח. לרמוז מ"ח קניני
התורה.

וכאומר: ואלה המשפטים אשר
תשים לפנייהם פי תקנה. כי תקנה
מ"ח קניני התורה, ועל ידי כך
תהפך לעבד להקב"ה כאברהם
העברי.

והינן בה, מאי נרוצה לשון רבים.
משכני ארצה הוי ליה למימר.
אלא שמתוך היותו מותש, מגיע
לדרגת הענוה, ומתוך ענוותנותו,
הקב"ה כביכול רץ יחד עמו בשבילי
התורה, ובמעמקיה. והוא לשון רבים,
נרוצה.

ועל דרך הצח והמוסר ליכא
מילתא דלא רמיזא באורייתא,
שנאמר (דברים לב, יח') צור ילדך
תשי. שעל מנת כן נוצרת, ללמוד עד
תשי. עד תשות כח ומח. ובכך תקנה
מ"ח קניני התורה.

וכן המשך הפסוק ותשפת אל מחלקך.
יובן על דרך אל תקרי. אל תקרי
ותשפת שהוא לשון שכחה, אלא כך
תקרי: ותשפת. לשון מציאה,
בארמית. ותשפת אל מחלקך. ותמצא
האל שבראך.

וכאומר ואלה המשפטים אשר
תשים, ואלה המשפטים אשר תלמד
עד תשי ותשפת ועל ידי כך תמצא
את אל מחלקך. ויהיה כנוטריקון:
תשי מחלקך. והיינו תשים.

לעומקו של מקרא פר' משפטים

ת"ח, זה הוא החן שלהם. זה הוא חננם. ככתוב חַכְמַת אָדָם תֵּאִיר פְּנֵיו (קהלת, ת, א').

אם בְּגִפּוֹ יבֵא בזה העולם, לבדו, ללא התורה שנקראת לְיַת חָן, בְּגִפּוֹ יֵצֵא, שאם אינה מלווה לו לאדם בעוה"ז, גם לא תלווהו לעוה"ב.

ולעומת זאת, אִם בְּעַל אִשָּׁה הוּא, שהתורה נקראת ארוסתו כדאמרו (דברים לג-ד), תוֹרָה צְוֵה-לָנוּ מִלְּשָׁה מוֹרְשָׁה וגו', אל תקרי מוֹרְשָׁה אלא מאורסה (פסחים מט:), וכדברי המדרש רבה לסדר תרומה פרשה לג, אַל תְּהִי קוֹרָא מוֹרְשָׁה אֶלָּא מְאֹרְסָה, מְלַמֵּד שֶׁתּוֹרָה אַרוּסָה לְיִשְׂרָאֵל.

כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שְׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד.

על דרך הרמז תרמוז הפרשה על ימי ספירת העומר הכנה למתן תורה. בין פסח לעצרת, שבעה שבועות, שהן ראשי תיבות ש"ש, יעבוד כדי להלבין עוונותיו וחסאיו כשגל ילבינו ובשביעית כלומר ובשבועות יצא לחפשי חנם במתן תורה ובקבלת

ואשר על כן תִּדְרֹשׁ פִּרְשַׁת עֶבֶד עִבְרִי
לענין קנין התורה
כדלקמן:

כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שְׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבְשִׁבְעַת יָצֵא לְחִפְשֵׁי חָנָם. (כא, ב').

כִּי תִקְנֶה. כאשר תקנה את התורה הקדושה בְּמִ"ח קניני התורה, אז תגיע לדרגת עֶבֶד ה' כאברהם העִבְרִי.

שְׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד. יתיגע בלימוד התורה וּבְשִׁבְעַת יחזור על לימודו. ובוה יֵצֵא לְחִפְשֵׁי שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה. חָנָם. מלשון חָן. ככתוב וְלַעֲנִוִים יִתֵּן חָן (משלי ג, לד'). וכן הוא אומר שְׁכָל טוֹב יִתֵּן חָן (משלי י"ג, ט"ו). וכאמרו, שהיותם בני חורין זה החן שלהם, של תלמידי חכמים.. זה חָנָם.

ובאשר המילה לְחִפְשֵׁי מוטעמת בטיפחא, שהיא הפסקה קלה, לכן אפשר לדרוש את המילה חָנָם בפני עצמה.

וכן יִדְרֹשׁ חָנָם כמין חומר, והוא ר"ת: חכמתו נפשו מאירה. שאור פניהם של

לעומקו של מקרא פר' משפטים

אֲשֶׁתּוֹ שֶׁהִיא תוֹרָתוֹ, וּתְלוּהוּ גַם
בעולם הבא ככתוב במשלי (ו, כב)
בְּהַתְּלֹךְךָ | תִּנְחָה אִתְּךָ בְּשֹׁכְבְּךָ
תִּשְׁמֹר עֲלֶיךָ וְהִקִּיצוֹתָ הִיא תִּשְׁיַחֲךָ
ודרשו בגמרא (סוטה כא.) בהתהלךך
תנחה אותך זה העוה"ז בשכבך
תשמור עליך זו מיתה והקיצות היא
תשיחך לעתיד לבא.

ועוד י"ל וַיִּצְאָה אֲשֶׁתּוֹ עִמּוֹ, כמובא
במדרש רבה (כי תצא), מהו שכתוב
כִּי לֵוִית חָן, אָמַר רַבִּי פִּינְחָס בֶּר תָּמָא
לְכָל מְקוֹם שֶׁתִּלְךָ הַמְּצֻוֹת מְלוֹת
אוֹתָךְ, (דברים כב, ח): פִּי תִבְנֶה בֵּית
קֹדֶשׁ וְעֲשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגִגְדְּךָ. אִם עֲשִׂיתָ לָךְ
דָּלַת הַמְּצֻוֹת מְלוֹת אוֹתָךְ, (דברים ו,
ט): וּבְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתְךָ, **ועוד**
שם, אָפְלוּ לֹא הָיִיתָ עוֹסֵק בְּדָבָר אֲלֵא
מְהֵלֵךְ בְּדָרְךָ, הַמְּצֻוֹת מְלוֹת אוֹתָךְ,
מִצִּוּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: פִּי יִקְרָא קוֹן צְפוּר
לְפָנֶיךָ.

וייש לומר שכך גם מצות לימוד
התורה, שבכל עת ירחשון שפתיו
דברי תורה. וזה הלְוִית חָן שלו. **ואף**
גם לעת מנוחתו, יהיו שפתיו דובבות
עת יזכירו תורתו משמו.

אם-אֲדַנְיוֹ זה הקב"ה, **יתן-לוֹ**
אִשָּׁה יתן לו חלקו בתורה, אך

התורה. ככתוב אם יהיו חטאיכם
כשנים, כשלג לבינו. וידרש בו הכי:
אם יהיו חטאיכם, מלשון התחטאות
והזדככות, כש"ש שנים שהם
בשבעה שבועות כנ"ל, כשלג ילבינו
בחג השבועות.

ובצאתו לחרות תצא אשתו עמו כפי
שאמרו **נשים במא זכייך** על שזכתה
לו בחרותו בתורה על כן תצא עמו
לחרות. ואם אמר יאמר העבד אהבתי
וכו', וכולם אהובים כולם ברורים
כולם גבורים, על זה נאמר **והגישו**
שיהיה יכול לגשת עד כסא הכבוד
ויזכה לו ולביתו לחיי העולם הבא.
שהרציעה במרצע היא החיבור היותר
גדול שיש לאדם ולנשמתו עם בוראו.
וכמובא לקמן.

ועוד, אז"ן הוא אותיות ח"ן. ולענויים
יתן ח"ן. ויזכה לחן ולחסד ולרחמים
בארץ התחתונה ובארץ העליונה,
בעולם הזה ובעולם הבא.

ויצאה אשתו עמו (כא, ג').

ויצאה אשתו עמו. לעת פקודה,
כשיגיע זמנו לצאת נשמתו, **ויצאה**

לעומקו של מקרא פר' משפטים

קלה, ולכן אינה בהכרח מחוברת עם המילה שאחריה **תְּפִשִּׁי**. ולכן מובנו יהיה בפני עצמו. **לֹא אֵצֶא** מלימוד התורה, אלא אמשיך לעסוק בה, ואז אהיה **תְּפִשִּׁי**, שאין בן חורין אלא מי שעוסק בתורה.

וְהָגִישׁוּ אֲדָנָיו זה הקב"ה **אֵל** **הָאֱלֹהִים** לשון חשיבות הוא. ויהיה שכרו מושלם לעלות במעלות התורה, באשר **נחשב הוא אצל אדונו**. וכמו שנאמר בתהלים: **וַתַּחֲסְרָהוּ מַעֲטָ מַאֲלָהִים** [ה,ו']

וְהָגִישׁוּ אֲדָנָיו אֵל-הָאֱלֹהִים **וְהָגִישׁוּ אֵל-הַדָּלָת [כא,ו']** והגישו והגישו תרי זימנא למה לי. שהמילה **וְהָגִישׁוּ** תורה על תוקף המעשה. כמו **ויגש** אליו יהודה. **ותחזור המילה פעמיים** ללמד על משנה תוקף.

ובא ללמד שצריך לגשת ללימוד התורה **בכל תוקף עוז אהבתו**, לכבוש הסוגיות ולחרוש קרקע הטרשים ולהפריח הניצנים ולבלב הפרחים ולהשקות הצמחים ולקטוף הפירות מן העצים.

וכפי שאמרו [ברכות לב:]: ת"ר **ארבעה צריכין חזוק ואלו הן תורה**

מבלי להתיגע בה, לא יוכל לקנותה, **וְיִלְדֶה-לּוֹ בָּנִים אֹו בָּנוֹת**, אלו החידושים שנתחדשו לו בה ללא יגיעה, **הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ תִּהְיֶה לְאֹדֹנֶיהָ**, תחזור התורה וחידושיו למי **שנתנה**, **ולא תִּלְוֶהוּ כנ"ל**, לא בעולם הזה ולא בעולם הבא. **וְהוּא יֵצֵא בְּגִפוֹ**, וכשם שבא כך יצא. **שעיקר הלימוד הוא זה הבא מתוך יגיעה ועמל**.

וְאִם-אָמַר יֹאמַר הָעֶבֶד אֶהְבֵּתִי **אֶת-אֲדֹנָי אֶת-אִשְׁתִּי וְאֶת-בְּנֵי לֹא** **אֵצֶא תְּפִשִּׁי: (כא,ה')**

עד כאן רמז הכתוב על לימוד התורה **מיראה**. **ועתה** ידבר על לימוד התורה **מאהבה**.

וְאִם-אָמַר יֹאמַר הָעֶבֶד, והיינו אמירה רכה, שיוורה על לימוד התורה מאהבה. **ועוד** שמפרש הוא בשפתיו **אֶהְבֵּתִי אֶת-אֲדֹנָי** זה הקב"ה, **אֶת-אִשְׁתִּי** זו התורה הקדושה **וְאֶת בְּנֵי** אלו החידושי תורה שזיכהו האדון **בעמל תורתו**.

לֹא אֵצֶא תְּפִשִּׁי. המלה **אֵצֶא** מוטעמת **בטיפוחא**, שהיא מעין הפסקה

לעומקו של מקרא פר' משפטים

והגישו אל-ה'דלת או אל המזוזה.
(כא,ו')

הזכיר הכתוב גם דלת וגם מזוזה, להקיש משניהם על דרך הלימוד. שיש כנגדם שני סוגי לימוד. האחד כנגד דלת, שאינה קבועה במקומה כל כך. אלא נפתחת ונסגרת נטרקת וננעלת, והשני כנגד המזוזה אשר קבועה ועומדת. והיינו שיבדוק עצמו אם מתקרב הוא אל לימוד התורה בקביעות, כמזוזה הקבועה ועומדת, או כדלת הנסגרת ונפתחת ואינה קביעה כל כך.

ואשר על כן הרציעה שבאה לקשרו ולקבעו אצל הקב"ה, תהיה דוקא כנגד הדלת שאינה קבועה כל כך כדי שיתקיים בו **ועבדו לעלם.**

ובשימת לב יש לעיין בנושא המרצע. וכפי שהוזכר לעיל, שהמרצע בא לקבוע אותו ולקשרו אל אדונו, הוא בוראו. כרצועה של תפילין אשר בה נקשר המניח אל אשר צָנְהוּ לְהַנִּיחַ. תפילין. פעולה גשמית של קשירה, הקושרת את האדם גם רוחנית, כעין **ונפשו קשורה בנפשו.**

ומעשים טובים תפלה ודרך ארץ. והיינו דכתיב **והגישו. לשון חיזוק.**

ועוד י"ל, והגישו והגישו תרי זימני. הראשון לשון גדולה וחיובות, והשני לשון הכנעה ושפלות, שלא תזוה דעתו. **שהתורה לא תמצא במי שהוא בעל גאווה.** לכן נאמר **והגישו אל-ה'דלת,** והוא לשון דלות ושפלות.

ועוד יש לומר, אל-ה'דלת, אל שומר הפתח אשר בדלת, כשומר הפתח שהציב רבן גמליאל בפתח בית המדרש לבדוק את התלמיד אם תוכו כברו. ואם לאו, לא יכניסו. (ברכות, כח.). ורצה לומר שיהיה הוא שומר הפתח, ויבדוק את עצמו בכל עת האם תוכו כברו. שאם לאו, לא יוכל לקנות תורתו.

ואמר עוד או אל המזוזה, לקבל על עצמו מלכות שמים בלימודו. ונסמכה מזוזה אל הדלת, ללמד שירצע במעומד, והיינו שיזכור בעת לימודו את מעמד הר סיני. וכפי שהיה בזיע ביראה וברטט ואימה. כן יוסיף יְרָאָה על אהבתו, ולא תזוה דעתו.

לעומקו של מקרא פר' משפטים

כן יתקיים בהם וַיִּקְשָׁב ה' אִישׁ אֶל-
רַעְהוּ.

או כלך לדרך זו, מתוך שהם יִרְאִי
ה', יודעים הם ש"וַיִּקְשָׁב ה'", ולכן
גם הם מקיימים וַיִּקְשָׁב אִישׁ אֶל-
רַעְהוּ.

וַיִּקְשָׁב ה' וַיִּשְׁמָע וַיִּפְתַּח סִפְרֵי
זַפְרוֹן לְפָנָיו.

יש לשאול, מדוע כתב ויקשב
וישמע. אם הקשיב ודאי שמע. שהרי
הקשבה היא פעולה יותר חזקה
משמיעה. אלא לומר לך, ויקשב ה'
ללימודם, וישמע כיצד הם מקשיבים
זה לזה. וזה שאמר וַיִּפְתַּח סִפְרֵי זַפְרוֹן
לְפָנָיו. וַיִּפְתַּח סִפְרֵי זַפְרוֹן על מה
שמע לפניו. כיצד ת"ח מקשיבים זה
לזה.

ואשר על כן ידרש לענין זה
הפסוק בשיר השירים ח, יג', הַיּוֹשֵׁבֶת
בְּגִנִּים חֲבָרִים מְקַשְׁיָבִים לְקוֹלֵךְ
הַשְּׂמִיעֵינִי:

כן המרצע המחבר את אזנו ששמעה
על הר סיני אנכי ה' אלקיך, אל אנכי
ה' אלקיך.

אזנ"ו, הוא כעין נוטריקון למלים
אֶז נֶזְבְּרוּ. אֶז נֶזְבְּרוּ יִרְאִי ה' אִישׁ
אֶל-רַעְהוּ וַיִּקְשָׁב ה' וַיִּשְׁמָע וַיִּפְתַּח
סִפְרֵי זַפְרוֹן לְפָנָיו לִירְאֵי ה' וּלְהַשְׁבִּי
שְׂמוֹ. (מלאכי ג, טז) שמפסוק זה
לומדת הגמרא ששנים יושבים
ולומדים שכינה עמהם. שנאמר אִישׁ
אֶל-רַעְהוּ וַיִּקְשָׁב ה' וַיִּשְׁמָע. ודבריהם
נכתבים בספר הזכרונות.

ולעומקו של מקרא יש לומר שנתן
כאן הפסוק רמז והזרקה לדרך
הלימוד בחברותא. והיא הקשבה.
שעיקר הלימוד בחברותא שהאחד
יקשיב לסברותיו של חברו, ויתן
בהם טעם לכאן או לכאן. ולזה רמזו
הכתוב אֶז נֶזְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל-
רַעְהוּ וַיִּקְשָׁב ה'.

לומר לך שלא רק נדברו היא
הפעולה הנצרכת בלימוד, אלא
ההקשבה ל"נדברו" היא הפעולה
הנצרכת בלימוד. ומתוך שתהיה
ההקשבה ל"נדברו" בין איש לרעהו,

לעומקו של מקרא פר' משפטים

כבוד המקום ב"ה. ולא עוד אלא שממילא רווחא שמעתא.

ואשר על כל הנ"ל יובן אמרו אז. מאי אז, אז מלשון האזנה והקשבה. אז נדברו ויקשב.

דרשת

והגישו אל-ה' דלת או אל-

המזונה

וְרָצַע אֲדָגָיו אֶת-אֲזָנוֹ בַּמָּרְצֵעַ
וַעֲבָדוּ לְעֵלָם: (כא, ז')

בַּמָּרְצֵעַ. יש במילה זו כנוטריקון לחושיו ולאבריו של האדם. כיצד:

מז: מ"ם הם שפתיו שאמירת המ"ם במוצא שפתיו.

ר: ריש הוא ראשו, וגם חוש ריחו.

צ: צדי"ק הוא לבו, שְׁפָן בלבו יחליט האדם אם צדיק הוא אם לאו.

ע: עי"ן היא עינו,

היושבת בגנים, כנסת ישראל היושבת על דברי תורה המגינים על לומדיהם, השמיעני כיצד חברים מקשיבים זה לזה לקולך, לקול תלמודך.

כדאמר ר' ירמיה אמר ריש לקיש [שבת סג.] שני תלמידי חכמים הנוחין זה לזה בהלכה הקדוש ברוך הוא מקשיב להן שנאמר אז נדברו וגו' ויקשב ה'.

ולהאיר פינה יקרה זו ביתר שאת, י"ל שְׁפָאִים הדברים לריש לקיש לאמרם, שכן היה בינו לבין ר' יוחנן, שהקשו ותירצו זה לזה בכ"ד קושיות וכ"ד תירוצים על כל דבר ודבר וכו' כמבואר בבבא מציעא פד. וממילא רווחא שמעתא. ומאותו יום מר ונמהר כמבואר שם שנפרצה חומת ההקשבה ביניהם, התפרקה החבילה. ונח נפשיה דר"ל, ונח נפשיה דר"י.

ושמא י"ל מה שאמרו בתענית כג. או חברותא או מיתותא גם מתכוון לזה. שאם אין הקשבה לחברותא ממילא אין חברותא אלא מיתותא. וכרש"י שם אם אין חביריו של אדם נוהגין בו כבוד כבתחילה נוח לו שימות, וההקשבה לחברותא הוא הכבוד שיכול לתת לו בלימודו. והוא

לעומקו של מקרא פר' משפטים

שכן **אני** הוא אחד מע"ב שמות השם, הוא השם ה-כ"ו היוצא משלשת הפסוקים של ויסע ויבא ויט שבפרשת בשלח [שמות יד, יט-כא] בשיטה של שנים ביושר ואחד בהיפוך, כמובא בפר' בשלח באריכות, וכשם שאומרים בהושענות **אני והו הושיעה נא**, והיא המידה של **השגחה פרטית** של מידת המלכות בארץ. והיא היוצאת מתוך שם **א'ד'נ'י'**.

וזה שאמר **הלל** הנשיא בשמחת בית השואבה: אם **אני** כאן **הכל** כאן. וכי יעלה על הדעת שכן אמר הלל הענוותן הממשיך את ענוותנותו של משה רבנו הענו מכל האדם אשר על פני האדמה, אלא ודאי כוונתו בזה לומר, אם **א'ד'נ'י'** כאן **הכל** כאן.

וכן תמצא בשער א' של שערי אורה לר' יוסף ג'יקיטאלי, שמידת **אדנ'י** הנקראת **אני**, נקראת **כל**. וזה שאמר אם **א'נ'י** כאן **הכל** כאן. היא מידת ההשגחה הפרטית והכללית של מידת המלכות.

ואשר על כן פותחים את תפילת י"ח בשם **א'ד'נ'י'**, **אדנ'י** שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך.

אזנו היא **שמיעתו**. וכוונתו בזה שבמרצע **אחד וברציעה אחת** הוא נקשר עם כל חושיו ואבריו אל אדונו **וְעָבְדוּ לְעֵלָם**.

ובפשט הדברים נקשר לאדונו בשר ודם. אך **לעומקם של דברים**, בעצם קיום מצות הרציעה, נקשר הוא **לאדון העולם** אשר צוה על הרציעה.

ועל דרך הצח יש לומר, שציוה הקב"ה על הרציעה **בְּדָלֶת**, לקשור את האדם אל האות **דָּל"ת** **שְׁבִשֵׁם אדנ'י**. שבמקום לראות טובת עצמו, הוא ה"אני", [כלומר א'ד'נ'י בלי ד'] יראה טובת הטוב והמטיב שהוא **אנ'י** בתוספת **דל"ת**. והיינו **א'ד'נ'י'**.

ועל דרך המוסר, מידת **האדנות** (א'ד'נ'י) היא מידת **המלכות**. ציוה הבורא ית' לרצוע את העֶבֶד אל הדלת לחבר את ה"אני" את האדם עם **הד'**, עם מלכו של עולם, עם מלכותו ית', תחת אשר בקש לעצמו אדון בשר ודם.

ועל דרך הסוד יש לומר שמידת **אני** היא התגלות **בפועל** של מידת **א'ד'נ'י'**,

לעומקו של מקרא פר' משפטים

השיטה האחת, לומר פסוק זה בסוף התחנונים, ואז אומרו המתפלל רק פעם אחת, ובזה למעשה סיים את תפילת העמידה. כאמרו: מה שהתפללתי [עם התחנונים] עד עתה, יהיו נא לרצון. לשיטה זאת, פסוק זה נקרא עקירת רגליו, שכן בזה סיים את תחנוניו. [ברכות כט: ורש"י שם ד"ה תחנונים]. ולהלכה, לפי שיטה זו, אם נזכר שטעה אחרי פסוק זה, אפילו לא עקר רגליו בפועל, צריך לחזור לראש התפילה. כי פסוק זה לאחר התחנונים נחשב כעקירת רגליו מן התפילה.

השיטה השניה, לומר פסוק זה פעם ראשונה לאחר שים שלום ולפני התחנונים, ופעם שניה בסוף התחנונים.

לשיטה זו, בפעם הראשונה כשאומר יהיו לרצון לפני התחנונים, אין הפסוק הזה נחשב כעקירת רגליו, שהרי עומד הוא להיות עסוק עכשיו באמירת תחנונים שהם המשך לתפילה. ולכן אם נזכר באמצע התחנונים שטעה באמצע שמונה עשרה טעות שמחייבת לחזור, לא צריך לחזור לראש התפילה אלא רק למקום שטעה. כי עדיין עוסק הוא בתפילה.

כי התפילה תעלה משערי המלכות אל רום הכתר העליון ובדרך של רצוא ושוב תחזור בשים שלום אל היסוד, ובכך תוריד את כל שפע העולמות חזרה אל המלכות באמרו יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך י'הו'ה צורי וגואלי. היא הופעת שם ה' במידת המלכות.

ולהאיר בזה, ההבדל בין הופעת המלכות בא'ד'ני ולחילופין בהו"ה. שאדנות הוא הופעה של המלכות בדין. והו"ה היא שם של הופעת ספירת המלכות ברחמים. ובשני השמות תופיע מידת המלכות. אלא שבפתיחת העמידה אנו מתפללים במידת הדין לפני המקום ב"ה כאמרו ויעמוד פינחס ויפלל, והוא במידת א'ד'ני, כעומד למשפט. ובסוף התפילה כאשר זכינו להורדת שפע הרחמים שבעולמות הרי מתקבלת התפילה בשם הו"ה שבמלכות, היא מידת הרחמים, באמרנו [תהלים יט, טו'] קִהְנוּ לְרִצּוֹן | אֲמַרְי-פִי וְהִגִּינוּ לְפִי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרֵי וְגֹאֲלֵי.

ובשימת לב, יש שתי שיטות [וכל אחד לפי מנהגו] בעניין אמירת ה"ה יהיו לרצון שבסוף שמונה עשרה.

לעומקו של מקרא פר' משפטים

ואשר על כן, בשיטה שניה זו שאנו אומרים **פעמים** יהיו לרצון, אחת לפני התחנונים ואחת **לאחר** התחנונים, בזה מצאנו מנוחה לשאלת הגמרא ולתירוצה:

מכיון שתיקנו לומר יהיו לרצון **בסוף התפילה** כדוד המלך שאמרו בסוף י"ח פרקים [שהם י"ט פרקים], אף אנו אומרים אותו **בסוף התפילה**.

אלא שלהווא אמינא שהפסוק מתאים לאמרו גם **בתחילה**, אנו אומרים אותו - לשיטה זאת - גם **בראש התחנונים** וגם **לאחר התחנונים**. ובזה מקיימים **משמע לבסוף, ומשמע מעיקרא**. **משמע לבסוף**, [לסוף התחנונים שבסוף התפילה], **ומשמע מעיקרא דבעינא** למימר [בתחילת התחנונים שברצוננו לומר בסוף התפילה].

ובחזרה לעניינינו, על דרך הסוד: הופעת ה' בסיום התפילה באמרנו **יְהִי לְרָצוֹן | אֲמַרְי-פִי וְסִגְיוֹן לְפִי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרֵי יְגָאֵלִי, הִיא הוֹפֵעַת ה'** **בספירת המלכות**. והיא כעין סיכום הורדת השפע של עשר הספירות בשמונה עשרה. שכן כל ברכות שמונה עשרה שהן תשע עשרה הברכות עם ברכת למלשינים, **איך**

ולשיטה שניה זו תהיה משמעות הפסוק **שונה** משיטה ראשונה. בעוד שבשיטה הראשונה באמרו רק פעם אחת בסוף התחנונים, תהיה כוונת הפסוק **מה שהתפללתי** יהיו לרצון. **ובשיטה שניה זו**, כשהוא אומר בפעם הראשונה לפני התחנונים יהיו לרצון, תהיה הכוונה: **מה שעומד אני לומר** עכשיו בתחנונים, יהיו נא לרצון. ולכן אינו נחשב כעקירת רגליו.

ובזה מצאנו מנוחה בשאלת הגמרא [ברכות ט:]: מכדי האי יהיו לרצון אמרי פי, **משמע לבסוף ומשמע מעיקרא דבעינא למימר** -

[פירושו: הרי יהיו לרצון משמעות כפולה לו, משמע לבסוף מה שהתפללנו יהיו לרצון, ומשמע מעיקרא כלומר מתחילה, מה שאנו רוצים לומר מעתה שיהיו לרצון],

ולכן שואלת הגמרא: אם כן, מה הטעם שתקנוהו רבנן **לאחר** י"ח ברכות, לימרו **מעיקרא**, שיאמרוהו **בתחילת** שמונה עשרה! (במקום ה' שפתי תפתח!) **תירץ ר' יהודה בריה דר' שמעון בן פזי** הואיל ולא אמרו דוד [בתהלים] **אלא לאחר** י"ח פרשיות [סוף פרק י"ט בתהלים], לפיכך תקינו רבנן **לאחר** י"ח ברכות.

לעומקו של מקרא פר' משפטים

ולשיטה שניה שבה מופיע הפסוק פעמיים, הרי פעם ראשונה לפני התחנונים הוא חיבור עם שים שלום יסוד-מלכות, ופעם שניה לאחר התחנונים הוא ספירת המלכות עצמה.

ובשימת לב, בכל השמונה עשרה - תשע עשרה ברכות, יש סדר עולה ויורד מבחינת הספירות, הלוך חזור והוא כעין רצוא ושוב של עבודת המלאכים, שכן בעמדנו בתפילה הרינו כמלאכים, העולים ויורדים בסולם התפילה כבסולם חלום יעקב, [בראשית ויצא, כח, יב'] עד שמגיעים חזרה להיות מוצבים ארצה עם שפע הברכה מן השמים המשתלשלת דרך עשר הספירות הקדושות, לקיים עלים ויךדים בו.

ואשר על כן, הרציעה בדלת, היא הרציעה אל הדלת שבמילה א'ד'ני, היא חיבור העבד אל בוראו במידת היראה, כבתחילת שמונה עשרה באמירת אדני שפתי תפתח, וכשהאני של העבד מתחבר עם האני של מידת ההשגחה שבמלכות שבבחינת הרחמים והאהבה, בזה מסיים העבד את תפילתו והופך מעבד להיות בן אהוב במידת האהבה של ספירת המלכות השופעת

בהן ספירת המלכות עד אותו פסוק. ורק בפסוק זה יורד השפע של עשר ספירות אל ספירת המלכות ברחמים של שם הוי"ה.

וכגון:

מגן אברהם = ספירת חכמה

מחיה המתים = ספירת בינה

האל הקדוש = ספירת דעת

אתה חונן = ספירת חכמה

השיבנו = ספירת בינה

סלח לנו = ספירת חסד

גואל ישראל = ספירת גבורה

רפאנו = ספירת תפארת

ברכת השנים = ספירת נצח

מקבץ נדחים = ספירת הוד

השיבה שופטינו = ספירת יסוד

ברכת המינים = ספירת כתר

על הצדיקים = ספירת יסוד

בונה ירושלים = ספירת הוד

מצמיח ישועה = ספירת נצח

שומע תפילה = שם קיבול תפילות

[יְהוָה ואינו בחשבון הספירות]

רצה = ספירת נצח

מודים = ספירת הוד

שים שלום = ספירת יסוד

יְהוָה לְרַצוֹן | אֲמַרְי-לִי וְהִגִּינוּ לִבִּי לְפָנֶיךָ

יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי = ספירת המלכות

לעומקו של מקרא פר' משפטים

וַיִּקַּב. ב' במסורה, מתרי לישני [משתי לשונות],

וַיִּקַּב את השם, לשון קָלְלָה,

וַיִּקַּב חור בדלתו, לשון נָקַב.

והיינו דאיתא בסנהדרין גו. דְּבַרְיָה מְבָרַז. מלמד ששתיים רעות עשה.

עד כאן לשון בעל הטורים. וקתם בעל הטורים ולא פירש.

ובביאור פשט דבריו יש לומר:

שתיים רעות עשה המקלל:

א, וַיִּקַּב לשון קללה

ב, וַיִּקַּב לשון מְבָרַז בְּרָזָא, היינו נָקַב.

שכשם שיש איסור קללה כן יש איסור עשיית נקב בקלף בשם השם, מדין לא תעשון כן להשם אלקיכם.

והביא בעל הטורים ראייה לדבריו מהפטרת שקלים: וַיִּקָּח יְהוֹנָדָע הַכֹּהֵן אֶרְוֹן אֶמֶד וַיִּקַּב חֵר בְּדִלְתּוֹ.

וכן פירש רש"י שם בסנהדרין גו. מְבָרַז. שלא לתחוב סכין לדקור נקב בשם הכתוב בקלף.

ועל דרך הצנח,

ולעומקו של מקרא יש לומר דכוונת בעל הטורים באומרו וַיִּקַּב חֵר בְּדִלְתּוֹ,

היינו באות דלת שבשם השם. כזה:

רחמים, באומרו בסוף תפילתו יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהו'ה צורי וגואלי.

סוד רציעת העבד בדלת והשניכות לפרשת שקלים

מובא ע"י בעל הטורים בעניין נוקב שם ה' בפרשת אָמַר: וַיִּקַּב בֶּן-הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרָאֵלִית אֶת-הַשֵּׁם וַיִּקְלַל, ומובא במלכים ב', פרק יב, פס' י' [בהפטרה לפרשת שקלים]: וַיִּקָּח יְהוֹנָדָע הַכֹּהֵן אֶרְוֹן אֶמֶד וַיִּקַּב חֵר בְּדִלְתּוֹ וגו' וַגִּתְנוּ-שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים שִׁמְרֵי הַסֵּף אֶת-כָּל-הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵּית-ה'[:]

וַיִּקַּב חֵר בְּדִלְתּוֹ מפרש הרלב"ג הנה דרך החור היו משליכין שם הכסף והיה בדלת שהיא מְכֻסָּה הארון כדי שלא יוכל אחד לקחת ממנו בזולת פתיחת הארון.

ובעל הטורים הביא בפרשת אמור, (ויקרא כד, יא) על הפסוק וַיִּקַּב בֶּן-הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרָאֵלִית אֶת-הַשֵּׁם וַיִּקְלַל, שפעמיים מופיעה המילה וַיִּקַּב במסורה: וזה לשונו:

לעומקו של מקרא פר' משפטים

ויקב, יעשה עתה **יבק** (חילוף אותיות יקב) על ידי רציעה זאת, שהוא ר"ת **יחוד ברכה וקדושה**. והוא חיבור האדם אל קונו, (וכגון רצועה של תפילין שאדם קושר בה את עצמו אל רבונו).

ועוד רמז יש כאן על כוונת התפילה היא **הדלת** לשער קיבול התפילות, היא **הדלת** שבשם השם, שבה הוא פותח את תפילת העמידה באומרו **אדני**, שפתי תפתח וכו'.

ובזה הוא ממליך את הקב"ה עליו, שכן ספירת המלכות בשם **אדני** תכונה.

ועוד י"ל על דרך הצח ולשון נופל **על לשון**, **רציעה היא לשון עצירה**. שעל ידי **הרציעה** העבד מקיים **עצירה**, לעצור ולהתבונן על דביקותו בשכינה הק', והיא היא **ההערצה** שאומר בקדושה **נעריצך**, ופירושה **נושיבך ונמליכך** כביכול על כסא המלכות, וכאומרו נקדישך **ונעריצך**.

ועל דרך המוסר יאמר, שראוי לכל אשר בשם עבד ה' יכונה, לרצוע אזנו אל הדלת **שבאדנות**, ולומר אהבתי

ד ד

ועל ידי כך הוא הופכה לאות **ריש** והריהו כמקלל.

וביתר פירוט: כדאמרו לר"מ הַזְהַר בני במלאכתך [מלאכת הסופרות] כי מלאכתך מלאכת שמים היא, שלא תהפוך הדלת לרי"ש בפסוק "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד",

וכן הַזְהַר שלא להפוך את האות **ריש** לדלת בפסוק "לא תשתחוה לאל

אחר".

ואשר על כן, במסורה שתי האותיות האלו נכתבות בגדול, שלא נחליף זו עם זו.

ועל פי הדברים האלה יובן **סוד רציעת העבד אל הדלת**. שהעבד החליף אדון הכל באדון בשר ודם, וכביכול התנתק מבוראו, והפך **הדלת לריש** ולכן צריך לחברו ולהדביקו חזרה להיות מהדבקים בה', ולהפוך **הריש לדלת**.

וציוותה התורה לרצעו אל **הדלת**, היא **הדלת** של **אדנות**. וזה סוד ויקוב חור **בדלתו**. וכנגד מה שעשה

לעומקו של מקרא פר' משפטים

הבחינה השלישית היא מידת **הוא** והיא המסיימת את תפילת העמידה והיא הבחינה של ג' אחרונות. ומודגשת בייחוד בברכת מודים, שאתה **הוא** וגו'.

וכל ג' הבחינות הנ"ל הן מכה היות העבד מחובר ומקושר לד' שבאדונו. כנאמר לעיל, שהאני של העבד מתקשר לד' של האדון, ובזה הוא מגלה את אלהותו והשגחתו עליו, להשפיע עליו משפע האני של א'ד'ני. והם הם הדברים הרמוזים ברציעת האזן לדלת, להחזיר את העבד לשמיעת האזן של ההתגלות בהר סיני.

ובשימת לב, בתפילת שחרית של שבת, הברכה האמצעית אינה פותחת ב"אתה" אלא בישמח משה, וההסבר לכך הוא שקדושת שחרית של שבת **נמשכת** מקדושת כניסת השבת, ומה שנאמר בברכה אמצעית בכניסת השבת **אתה קדשת**, נותן כח גם לברכה האמצעית של שחרית לומר ישמח משה במקום **אתה שמחת**.

וכן במנחה של שבת, אפשר היה להמשיך את מידת **האתה קדשת** של ליל שבת, בלא להזכיר שוב את מידת

את אדוני הוא הקב"ה, את אשתי היא התורה הקדושה ואת ילדי הם המעשים טובים שלו, ובכללם מעשה הצדקה שלו **בנתינת השקלים** לכבוד השם. לא אצא חופשי אלא אהיה **עבד עולם לבורא עולם**.

עוד בעניין זה, מובא בשערי אורה, על ג' הבחינות של תפילת העמידה, ג' ראשונות וג' אחרונות ו"ג בקשות בתווך, ובשבת ויו"ט ברכה אחת אמצעית, שהן ג' בחינות של תפילה בגשתנו אל הקדש. **ג' ראשונות** הן כנגד מידת הקב"ה הנקראת **אני**, וכמבואר לעיל. כאשר הפתיחה א'ד'ני שהיא מידת האני היא הכח המניע לג' ראשונות.

הבחינה השנייה כנגד ברכות אמצעיות (או לחילופין ברכה אחת אמצעית בשבת ויו"ט) היא כנגד מידת **אתה**, שבזו המידה הקב"ה כביכול ממציא עצמו אלינו ובה אנו מבקשים ממנו בקשותינו, ועל כן היא נפתחת במילה אתה. **אתה חונן** וכו'. ופתיחה במידת **אתה** נותנת כח לכל הברכות האמצעיות.

לעומקו של מקרא פר' משפטים

וְכִי-יִמְכַר אִישׁ, אִין אִישׁ אֵלָא
הַקֵּב"ה, כְּכַתּוּב בְּשִׁירַת הַיָּם (טו, ג) ה'
אִישׁ מִלְחָמָה וּגו'. אֶת-בְּתוּ לְאִמָּה,
הַחֲצוּבָה מִתַּחַת כְּסֵא הַכְּבוֹד. לְאִמָּה,
ר"ת לַאֲדָם מִן הָאֲדָמָה.

לֹא תֵצֵא פְּצֵאת הָעֵבְדִים בְּשֵׁן וְעֵין,
אֵלָא בְּשֵׁשׁ אוֹ בִּיּוּבֵל אוֹ בְּסִימְנִין.
(כרש"י).

וּלְעוֹמְקוֹ שֶׁל מִקְרָא, יוֹטַעְמוּ דְבָרֵי
הַפֶּשֶׁט בְּרִש"י עַל דֶּרֶךְ הַצַּח:

בְּשֵׁשׁ, אֵל תִּקְרִי שֵׁשׁ אֵלָא שֵׁשׁ,
כְּכַתּוּב (תְּהִלִּים קִיט, קסב) שֵׁשׁ אֲנָכִי
עַל-אֲמֶרְתְּךָ כְּמוֹצֵא שְׁלָל רַב, כְּאִשֶּׁר
אֲסַפֶּה שְׁלָל רַב שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹת
וּמַעֲשִׂים טוֹבִים וְשֵׁשׁ לַחֲזוֹר לְכוֹר
מִחֲצַבְתָּה עַל-אֲמֶרְתְּךָ, עַל פִּי ה',
כְּמוֹצֵא(ת) שְׁלָל רַב שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹת
וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, כִּנ"ל.

בִּיּוּבֵל, כְּאִשֶּׁר הִיא מוֹבִילָה שֵׁי
לְמוֹרָא, כְּכַתּוּב (תְּהִלִּים ע"ו, יב) גִּדְרוּ
וְשִׁלְמוּ לַה' אֱלֹהֵיכֶם כָּל-סִבִּיבֵי יוֹבִילוֹ
שֵׁי לְמוֹרָא. וְזֶה הוּא הַשֵּׁי, שְׂזוּכָה
בְּש"י (שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרֵת) עוֹלְמוֹת
הַנִּיתָנִים לְכָל צְדִיק וְצְדִיק לְעוֹלָם הַבָּא.
לְמוֹרָא, לְנוֹרָא תְּהִלּוֹת. שְׂנִדְרָה לַה'
לְהִיּוֹת טְהוֹרָה בְּגוֹף צְדִיק, וְעַתָּה

הָאֲתָה, אֵלָא מִשׁוּם הַהִפְסָקָה בְּהִזְכַּרְתָּ
אֲתָה בְּשַׁחֲרִית, מְזִכִּירִים פַּעַם נוֹסַפְתָּ
אֲתָה כְּחֹזֵר עַל הָרָאוּנוֹת, וְלֹכֵן תִּקְנִי
לוֹמֵר אֲתָה אַחַד, לוֹמֵר שֶׁהַכֵּל מִיִּדְהָ
אַחַת שֶׁל אֲתָה.

אֲמַנָם בְּאוֹמְרוֹ אֲתָה הִרְאָתָּ לְדַעַת,
כְּשֶׁהָאוֹת ה' בְּקִמְצָן, הַכוֹוֹנָה לְעַם
יִשְׂרָאֵל, אֲתָה עִם יִשְׂרָאֵל, אֲתָה הִרְאָתָּ
ע"י הַקֵּב"ה לְדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹקִים
אִין עוֹד מְלַבְדוּ.

אֲךְ בְּשִׁימַת לֵב גַּם כְּאִן חֲבוּיָה מִיִּדְתָּ
הָאֲתָה שֶׁל הַקֵּב"ה. שְׂכַן אֲתָה - עִם
יִשְׂרָאֵל - הִרְאָתָּ מִכַּח שֶׁהַקֵּב"ה הִרְאָתָּ
לָךְ. וְלֹכֵן חֲבוּיָה כְּאִן מִיִּדְתָּ הַמְקוּם ב"ה
שֶׁל אֲתָה הִרְאִיתָ בְּסִגּוּל. וְכְאוֹמְרוֹ:
אֲתָה [יִשְׂרָאֵל] הִרְאִיתָ כִּי אֲתָה ה'
הִרְאִיתָ.

וְכִי-יִמְכַר אִישׁ אֶת-בְּתוּ לְאִמָּה לֹא
תֵצֵא פְּצֵאת הָעֵבְדִים (כא, ז)

לְעוֹמְקוֹ שֶׁל מִקְרָא, עַל דֶּרֶךְ הַדְּרָשׁ
וְהַרְמֵז, יִרְמוֹז פְּסוּק זֶה עַל תְּפִקִיד
הַנִּשְׁמָה בְּגוֹפוֹ שֶׁל הָאָדָם.

לעומקו של מקרא פר' משפטים

על דרך הצה, הרמז והדרש, ירמזון אלין מלפא לשעבודה של הנשמה הטהורה לתורה. וְכִי-יִמְכַר אִישׁ זֶה אֶדָם מִיִּשְׂרָאֵל. אֶת-בְּתוּלוֹ זֹאת נשמתו. לְאִמָּה זֹאת הַתּוֹרָה הַקָּדוּשָׁה ר"ת לאורייתא מן השמים. היא אמת הבנין. הרי הוא בן חורין, כפי שאמרו אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה. ולכן, **לא תצא פצאת העבדים,** אלא יותר ויותר ישתעבד בה.

אם-רעה בעיני אדניה, אשר לא יעדה. כתיב **לא** וקרי לו.

ואשר על כן ידרש לעומקו של מקרא על קניין התורה:

אשר לא יעדה. כאשר **לא** השיג את מה שיעד לעצמו בלימוד התורה, ככתוב **לא יעדה,** כתיב **לא,** אל יפל ברוחו אלא יתן בלבו כי מכל מקום לו **יעדה,** תורתו שהשיג היא המיועדת לו לפי מה שחלקו לו מן השמים. לכן קרי לו.

והפדה והיא פדיון נפשו. **לעם נכרי** הוא יצר הרע, **לא-ימשל,** לא יתן לו ממשלה בקרבו, **למכרה** להחליף חכמת התורה בחכמות אחרות. או

משלמת את גדרה, ומקבלת שי עולמות בשכרה, ואותם היא מובילה לנורא תהילות. כמובא במסכת עוקצין, פרק ג משנה יב: **אמר רבי יהושע בן לוי, עתיד הקדוש ברוך הוא להנחיל לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות,** שְׁנָאָמַר (משלי ח), **להנחיל אהבי יש ואצרתיהם אמלא. יש בגימטריה שלש מאות ועשר.**

בסימניו, מלשון סימן ומלשון סיום. עד שתביא סימניו שסיימה תפקידה כראוי, בגוף האדם בעולם הזה, ועתה ראויה לצאת מן הגוף ולשוב לכור מחצבתה, לעולם הבא.

אם-רעה בעיני אדניה אשר-לא) לו יעדה והפדה לעם נכרי לא-ימשל למכרה בבגדו-בה (כא, ח)
ואם-לבנו ייעדנה כמשפט הבנות יעשה-לה: (ט)
אם-אחרת יקח-לו שארה פסותה ועתה לא יגרע: (י) ואם-שלש-אלה לא יעשה לה ויצאה תנם אין פסף: (יא).

לעומקו של מקרא פר' משפטים

זוית. כְּמִשְׁפֵּט הַבְּנוֹת יַעֲשֶׂה-לָּהּ, אל תקרי הַבְּנוֹת אלא הַבְּנוֹת. להבין בה דבר מתוך דבר, לו ולבניו, ולכן נאמר לְבָנֶיהָ, וקרי ביה להבנותיך.

אם-אֶחָד יִקַּח-לוֹ, אם נֶאֱלָץ להתפרנס למִחְיָתוֹ, **שְׂאֵרָה כְּסוּתָה וְעֵנִתָּה לֹא יִגְרַע.** שְׂאֵרָה הוא לימוד הנגלה והפשט, כבשר הנראה לעין, כְּסוּתָה הוא לימוד הנסתר דרש רמז וסוד, וְעֵנִתָּה הוא קביעת עתים ועונות לתורה, **לֹא יִגְרַע.** ועל דרך הצח: אם לא יגרע, לא יגורו רע.

וְאִם-שְׁלֹשׁ-אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה-לָּהּ, אם לא יתמיד לפדותה או ליעדה לו או לבניו, **וְיִצְאָה תַּנְּם,** לא תוכל להשתמר בו. **אֵין פֶּסֶף** כי אין בו כיסופים אליה. ויוכל להחזירה אליו רק על ידי הכיסופים לנותנה.

או פֶּלֶף לדרך זו: אם-רָעָה בְּעֵינַי
אֲדַגִּיָּה אֲשֶׁר-(לא) לוֹ יַעֲדָה וְהִפְדָּה
לְעַם נִכְרִי לֹא-יִמְשַׁל לְמִכְרָה בְּבִגְדוֹ-
בָּה (כא, ח')

ירמוז לְמִכְרָה לעשותה קרדום לחפור בה. **בְּבִגְדוֹ-בָּה** ולא יבגוד בה **כִּי בַה** **בַּא גַד שְׁלוֹ,** בה הוא מזל, שלכל אחד **מזלו שלו בתורה.** וכפי שאמרו הכל תלוי במזל אפילו ספר תורה שבהיכל, וכמובא בתיקוני הזהר ס"ט, דף ק' והרי אין מזל (שולט) לישראל, אלא נראה הדבר כאילו תלוי במזל. והכל כפי החשבון מה שראוי לו, וכפי מה שנגזר עליו מן השמים. ואע"פ כן יכולה הגזירה (הנראית כמזל) להשתנות ע"י תפילה ומעשים טובים, וגם זה לפי מה שנגזר עליו משמים. (שבת קנו:, מועד קטן כח., יבמות נ., נדרים לב.).

ועל ידי שיכיר את בא-גד שבה, ובא-גד הוא לשון בא-מזל, והיינו בְּבִגְדוֹ-בָּה, **לֹא-יִמְשַׁל** בו יצר הרע לְמִכְרָה, להתנכר אליה, ולעזבה בידי אחרים. אלא יעסוק בה תדיר, יומם ולילה.

וְאִם-לְבָנוֹ יִיעֲדָנָה, כאן רמז על חינוך הבנים לתורה. ככתוב **וְשִׁנְנֶתֶם לְבָנֵיכֶם.** ויתקשר עם הפסוק דלעיל מיניה, **וְהִפְדָּה.** שעל ידי לימודו בתורה הוא פודה אותה מלהיות מונחת בקרן

לעומקו של מקרא פר' משפטים

ואשר על כן, כל זמן שִׁבְגָדוּ בה, בידה, כלומר שעדין זכור וקשור בזיכרונותיו לכתונת הפסים וללבושו החיצוני, והוא נס השוקה והיינו לְמַכְרָה, לא יוכל למשול בעם נכרי, והיינו, לְעַם נְכָרִי לֹא-יִמְשַׁל לְמַכְרָה בְּבָגְדוֹ-בָּהּ.

ורק לאחזר תיקונו, בעת אשר נאמר ויחלף שמלותיו, רק אז יוכל למשול בעם נכרי, כשאינ בגדו בידה. כלומר בגדו בידו, ובגדיו הן מידותיו, ששולט על מידותיו, ועבודתו לא עוד חיצונית כי אם עבודה פנימית. אז יִמְשַׁל לְעַם נְכָרִי.

עַל כֹּל דְבַר פִּשְׁעוֹ עַל שׂוֹר עַל חֲמוֹר עַל שָׂה עַל שְׁלֵמָה עַל כֹּל אֲבֹדָה אֲשֶׁר יֹאמֶר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְבַר שְׁנִיחָם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים יִשְׁלַם שְׁנִימָם לְרַעְיוֹנוֹ. (כב, ח')

כִּי הוּא זֶה. לית מלתא דלא רמיזא באורייתא. זה שכתוב במגילת אסתר מי הוא זה ואי זה הוא. וידרש על המן ורשעתו וענשו כאשר טובב

על דרך הרמזו ירמוז פסוק זה על עמידתו האיתנה של יוסף הצדיק כנגד אשת פוטיפרע.

ולכא מילתא דלא רמיזא באורייתא. וכן יתפרש:

אם-רָעָה היא אשת פוטיפרע כפי שיעקב אבינו ראה ברוח קדשו, באמרו: חָזָה רָעָה אֶכְלָתָהּ טָרֶף טָרֶף יוֹסֵף, בְּעֵינַי אֲדַגֶּיָהּ הוא פוטיפרע. וכאמרו: אם אשת פוטיפרע רָעָה בְּעֵינַי אֲדַגֶּיָהּ הוא פוטיפרע, אשר יעדה את אשתו לו לעצמו ולא ליוסף.

וְהַפְּדָה שיוסף פדה אותה ואותו על ידי מיאוונו, לְעַם נְכָרִי לֹא-יִמְשַׁל שלא היה יכול למשול במצרים על עם נכרי כבגדו בה, אם לא היה מושל ביצרו ובוגד גם באדונו וגם בה. ובגדו בידה.

או פלך לדרך זו:

לְעַם נְכָרִי לֹא-יִמְשַׁל לְמַכְרָה בְּבָגְדוֹ-בָּהּ כל זמן שִׁבְגָדוּ בידה. ככתוב: וינס ויצא החוצה תרגם אונקלוס לשוקא. לשוק. והיינו לְמַכְרָה. והשאיר בגדו בידה והיינו בְּבָגְדוֹ-בָּהּ.

לעומקו של מקרא פר' משפטים

דרשת

מִהָרַר יִמְהַרְנֶה אִם-מֵאֵן יִמְאֵן

וְכִי-יִפְתָּה אִישׁ בְּתוֹלָה אֲשֶׁר לֹא-
אֲרָשָׁה וְשָׁכַב עִמָּה מִהָרַר יִמְהַרְנֶה
לֹו לְאִשָּׁה: אִם-מֵאֵן יִמְאֵן אֲבִיָּה
לְתַתָּה לֹו כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמִהָרַר
הַבְּתוֹלָת: [כב,טז']

יש ליתן את הדעת מדוע כפל
העניין לומר אִם-מֵאֵן יִמְאֵן. לכאורה
היה די לומר אִם יִמְאֵן אֲבִיָּה לְתַתָּה
לֹו כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמִהָרַר הַבְּתוֹלָת.

ויש לבאר ההבדל בין מֵאֵן ובין יִמְאֵן.
והנראה לומר כי יִמְאֵן יורה על עצם
האדם הפועל, הממאן. ואילו מֵאֵן יורה
על הפעולה עצמה, על פעולת המיאון.

ואשר על כן אצל פרעה נאמר מֵאֵן,
[פרשת בא י, ד'] פִּי אִם-מֵאֵן אָתָּה
לְשִׁלַּח אֶת-עַמִּי כִּי הַמִּיּאֹן אֲצִלוּ הֵיא
לא בגלל היותו מִמְאֵן, שהרי מפורש
שהקב"ה גרם לו למאן. ופרעה הוא רק
כלי ביד הקב"ה לפעול כרצונו. ולכן
הממאן בעצם הוא הקב"ה, שהוא ממאן
ליתן לפרעה להוציאנו ממצרים, ובכך
הוא גם גורם לו למאן, ופרעה רק

הקב"ה בהשגחה עליונה ופרטית. אשר
ירשיעון אלהים. על כָּל דְּבַר פְּשַׁע
שרצה לאבד את כל היהודים ושללם
לבזו, על שור הוא מרדכי שבא
מבנימין אחי יוסף שנקרא שור, על
תָּמֹור אלו לומדי תורה אשר מתקיים
בהם ויט שכמו לסבול, על שֶׁה פזורה
ישראל, על שְׁלֵמָה דרוש בו שְׁלֵמָה
בשין ימנית, על ששילם עשרת אלפים
שקלים לאבדם מן העולם, על כָּל
אֲבָדָה אשר רצה לאבדם מכל מקום,
אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה, אֲשֶׁר
יֹאמַר המלך אחשורוש מִי הוּא זֶה
וְאִי זֶה הוּא, ותען לו אסתר המן הרע
הזו, עַד הַאֲלֵקִים הוּא הַקֵּב"ה אשר
זמנם יחד לאותו משתה, ירשיעון
אלקים. ירשיעון גם לאחשורוש וגם
להמן אשר חברו יחדיו למזימת הרג
ואבדן ליהודים והראתה אסתר על
אחשורוש באצבע ובא המלאך והסיט
אצבעה לעבר המן, וחס הקב"ה על
אחשורוש למען הציל עם רב, ולכן
יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ.

והמן הרשע קבל גם את גמולו שלו
וגם את גמול אחשורושו בראשו.

לעומקו של מקרא פר' משפטים

ועל דרך אל תקרי, אל תקרי **מִקְרָר** **יְמִהְרֶנָּה** אלא **מִהַר יְמִהְרֶנָּה**.

וכפירוש הרמב"ן: ויתכן שהיה הלשון נגזר מן **יִקְרָא יְהוֹנָתָן אֶתְרִי הַנֶּעַר מִהֵרָה תוֹשֵׁה אֶל-תַּעֲמֹד** (שמואל א כ לה), לפי שהוא הדבר הראשון הנמנהר בנשואין, כי החתן **מִמֵּהָר** ומקדים לשלוח לפניו המנחה היא. [הנקראת **מִהַר** שלפיכך **הַמִּהַר** הוא המתן הראשון לכלה].

ואשר על כן יבואר החיפזון גם בדרך אחרת: שבחופזו פיתה המפתה את הנערה ל**מִהַר** להתרצות לו, בלי שתתחונן דעתה עליה, ועתה משנמצא שאינו ראוי מכל סבה שהיא **ימאן אביה לתתה לו**. ולכן כנגד **מִהַר יְמִהְרֶנָּה** אמר הכתוב **מִהַר יְמִהְרֶנָּה** וכנגדו כפל הכתוב **מִאָּן מִאָּן**. ואמר **לְתֵתָהּ לוֹ**.

ובשימת לב, **לְתֵתָהּ** הוא מהשרש ג.ת.ן והרי האות "נ" נפלה, וכפי שאמר לבן הארמי ליעקב אבינו: [בראשית, ויצא, כט, יט:] **וַיֹּאמֶר לְבֶן טוֹב תֵּתִי אֵתָה לְךָ מִתְּתִי אֵתָה לְאִישׁ אַחֵר**, שלבן **מִאָּן** לתת את לאה לאיש אחר הוא עשו, שראה עיניה בוכות, שכן נאמר **וַעֲיִנַי לְאֵה רַפּוֹת** [שם, יז] ועיני לאה רכות ופירש"י שהיתה סבורה

ממאן על פיו, ולכן נקרא **מִאָּן**. וזה שהוסיף **מִאָּן אֵתָה**, לומר שהקב"ה הפכו לאדם **הממאן**, כביכול מצד עצמו. ובזה הקשיח את לבו לחשוב שהמאון הוא בידו. ולפי זה היה דיו לכתוב **אִם-תִּמְאָן**. ומדוע כתב **אִם-מִאָּן אֵתָה**, אלא כדי שיהיה ניכר מי הוא הממאן. ורצונו לומר **שהקב"ה הוא זה שממאנו** והופכו ל**מִאָּן אֵתָה**, אבל ודאי אין פרעה ממאן מצד עצמו.

ועל דרך צחות הלשון, התורה כתבה **כִּי אִם-מִאָּן אֵתָה** ולא **כִּי אִם-מִמְאָן אֵתָה**, שאם כן הרי **ג' ממ"ם** יהיו כתובים יחדיו כזה: **וּאִם-מִמְאָן**, ויתקשה הקורא בו. על כן "זנחה" לכאורה התורה 'מ' אחת, למען "תפארת הקריאה", ולמען ירוץ הקורא בו, ובכך ישנה הרווחנו לכאורה הדגשת יתר **מי הוא ה"מִאָּן"** ומי הוא ה"מִמְאָן". **שְׁהַמְמָאן** הוא הקב"ה, וה"מִאָּן" הוא פרעה שאינו ממאן בעצם מצד עצמו, אלא הקב"ה, הוא שממאנו.

או כלך לדרך זו, לדרך תפארת הלשון. שאגב הרישא שכפל הכתוב **מִהַר יְמִהְרֶנָּה** כפל הכתוב גם בסיפא **מִאָּן מִאָּן**. והוא כעין מדה כנגד מדה

לעומקו של מקרא פר' משפטים

ועוד ירמוז הכתוב אם-מֵאֵן יִמָּאֵן
לדברי הגמרא במסכת קידושין ד.
 שדורשת מֵאֵן מלשון אֵין. שכך
 דורשת הברייתא על הפסוק בפרשתנו
וַיִּצְאָה חַנָּם אֵין כִּסְף שֶהָאוֹת ל' במילה
אֵין, הרי היא מיותרת, שאפשר היה
 לכתוב אֵין כסף. כמובא בפסוק [במדבר
כב] מֵאֵן בַּלְעָם הִלְךְ עִמָּנוּ. ורצו לומר
 שהמילה מֵאֵן משמעותה אֵין. שאין
 בדעתו של בלעם ללכת עמנו.

וכמו כן דרשו מהפסוק [דברים כה] **מֵאֵן**
יִבְמִי לְהַקִּים לְאֶתְיוּ שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל
 שגם כאן משמעות המילה מֵאֵן היא
אֵין, שאין בדעתו של יבמי להקים
 לאחיו שם בישראל.

ובשימת לב, בבלעם לא אמרה
 התורה כפל לשון, אלא רק **מֵאֵן**, כי
 אין כאן סירוב חזק שיצריך לומר
 בלשון כפולה מאן ימאן, שהרי הקב"ה
 נתרצה לו לבלעם שכן ילך ויברך.
 ובאומרו רק **מֵאֵן**, הרי הוא כמודה
 בעל כרחו שהקב"ה הוא שממאן אותו
 מלקלל, וכאומר **אמנן** על דבריו ית'.
 וכן ביבם שנאמר בו **מֵאֵן** אחד ולא
 כפל לשונו, שהרי יכול להתרצות
 ליבמה. וכאשר הוא ממאן הרי הוא
 כאומר אמנן על דברי היבמה **מֵאֵן יִבְמִי**
לְהַקִּים לְאֶתְיוּ שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל.

לעלות בגורלו של עשו ובכתה, שהיו
 הכל אומרים, שני בנים לרבקה ושתי
 בנות ללבן, הגדולה לגדול והקטנה
 לקטן (**בבא בתרא קכג**), ומרב כִּכְיָה מֵאֵן
 לבן **לְתַתִּיה** לעשו, ועשה תחבולה
לְתַתִּיה ליעקב.

ולמדרש תנחומא שאומר כי לבן
 הוא בלעם, מצאנו גם בבלעם עניין
 מיאון באומרו לשרי מדין [במדבר,
 בלק, כב, יג]: **מֵאֵן יְהִי' לְתַתִּי לְהִלְךְ**
עִמָּכֶם. אך כאן לא כתוב המיאון בכפל
 לשון כמו: **מֵאֵן ימאן ה'** לתתי להלך
 עמכם, אלא רק פעם אחת כתוב מאן
 ה', שבעל כרחו הודה להם שהקב"ה
 הוא הממאן. אבל שרי מדין לא אמרו
 כך אלא תלו המיאון בבלעם: [שם, יד]
וַיִּקְוּמוּ שְׂרֵי מוֹאָב וַיִּבְאֹוּ אֶל-בְּלָק
וַיֹּאמְרוּ מֵאֵן בַּלְעָם הִלְךְ עִמָּנוּ. וכן
 השתמש בלעם באותה לשון שכתובה
 בלבן, **לְתַתִּי לְהִלְךְ עִמָּכֶם**.

ולעומקו של מקרא יאמר כי כאן
 בלעם מִצָּר על כך שלא יוכל לקבל
 מלא ביתו כסף וזהב, שכן אמר מאן ה'
 לתתי להלך עמכם. ובאומרו **לְתַתִּי**
 ירמוז שמיצר שהקב"ה מונע מלתת לו
 שכר פעולתו.

לעומקו של מקרא פר' משפטים

וַיִּמְאָן וַיֵּאמֶר אֵין לעשות כן, שלא
אתק שלשלת הדורות שקבלתי מאבי.

וכן אצל יעקב אבינו בברכתו לבנים
[בראשית ויחי מה, יח' יט'] וַיֵּאמֶר
יוסף אֶל-אֶבְרָהָם וְאֶל-יִצְחָק וְאֶל-יַעֲקֹב
עֲשֵׂים יְמִינְךָ עַל-רֵאשׁוֹ: וַיִּמְאָן אֶבְרָהָם
וְגו'. ויאמר אין זו כוונתי אלא לשים
את אפרים לפני מנשה.

ובחזרה לעניין מהר הבתולות,
הנון החסרה מהשרש נ.ת.ן תרמוז על
סכום מהר הבתולות שיחסר מכיסו של
המפתה חמישים כסף כפי הגימטריא
של "נ", וכפי שפירש רש"י: כמהר
הבתולות. שהוא קצוב חמשים כסף
אצל התופס את הבתולה ושוכב עמה
באונס, שנאמר ונתן האיש השוכב
עמה לאבי הנערה חמשים כסף, וכתנא
קמא במכילתא דרשב"י שהקיש
מפותה לאנוסה: מה זו [האנוסה]
בחמשים שנאמר [דברים י תצא,
כב, כט'] וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאָבִי
הַנְּעִרָה [האנוסה] חֲמֵשִׁים כֶּסֶף, אף זו
[המפותה] בחמשים. והיא נרמזת בנון
שנפלה באומרו ואם מאן ימאן לתמה
לו. בלא "נון".

ועל דרך הצח, השרש נ.ת.ן יש בו
שני נונים, ואולי לזה נתבקש דוד

ומכאן הוכיחו שהאות יו"ד במלה אין
מיותרת ואפשר לדרוש ממנה שנערה
מתקדשת בכסף הניתן לאביה שנאמר
בפרשתנו [שמות כא, יא]: וַיִּצְאָה חַנּוּם
אֵין כֶּסֶף. אין כסף לאדון זה יש כסף
לאדון אחר והיינו אביה.

ואשר על כן ידרש כן בעניינינו
באומרו אם-מֵאֵן וְיֵאמֶר שאומר אביה
של המפותה, אין ברצוני לתתה לו,
למפתה.

ועל דרך זה יבוארו דברי יעקב אבינו
שנאמר בו [בראשית לז, לה'] וַיִּמְאָן
לְהַתְנַחֵם. שהמלה וַיִּמְאָן היא
כנוטריקון: ויאמר אין. וכאומרו:
ויאמר אין להתנחם. ולכן הוא גם
מלשון אמן שנאמר: וַיִּפֶגַע לְבָבוֹ כִּי לֹא-
הָאֵמִין לָהֶם (מה, כו').

וכן יבואר אצל יוסף בעניין אשת
פוטיפר: וַיִּמְאָן |

וַיֵּאמֶר אֶל-אִשְׁתּוֹ אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי לֹא-יַעַזְב
אִתִּי מֵה-בְּנֵית וְכָל אֲשֶׁר-יֵשׁ-לִי נָתַן
בְּיָדִי: אֵינְנוּ גְדוֹל בְּנֵית הַזֶּה מִמֶּנִּי וְגו'.
והרי כאילו כתוב ויאמר אין.

ובשימת לב, וַיִּמְאָן אצל יוסף והוא
בטעם שלשלת, שעל ידי המיאון הוא
מחזק שלשלת הדורות. וכאומרו:

לעומקו של מקרא פר' משפטים

כמובא במנורת המאור פרק שני [קסז]
שהבא לישא אשה **מֵהָרְגָה** לו
לְאִשָּׁה בְיָמֵי בְחָרוּתוֹ קֹדֶם שְׂיָבֵא לְיָדִי
הָרְהוּר.

ומכאן נלמד על הַמַּפְתָּה שֶׁהֲרַהוּרֵי
הָרַעִים גֵּרְמוּ לוֹ **שִׁימָהָר** לַפְתוֹתֶיהָ
לְקִיּוּם **מֵהָרְגָה** לוֹ לְאִשָּׁה בְּדֶרֶךְ
לֹא טוֹבָה, וְלִכְּנֵן מֵאֵן יִמָּאן אֲבִיָּה לְתַתָּהָ
לָו, שֶׁאֵין הוּא הִגּוֹן לְיִשָּׂא בְתוֹ.

עוד ירמוז הכתוב על הַמַּהָר הַנּוֹכַח
לְרֵאשׁוֹנָה בְּדַבְרֵי שִׁכְם בֶּן חֲמוּר, שֶׁרָצָה
אֵת דִּינָה בֵּת יַעֲקֹב: [בְּרֵאשִׁית לֵד
יב]: הִרְבּוּ עָלַי מֵאֵד מֵהָר וּמִתֵּן וְאֶתְנָה
כְּאִשֶּׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי, וְתִנּוּ לִי אֵת הַנְּעֻרָה
לְאִשָּׁה. וְשִׁמְעוּן וְלוֹי אַחִים מֵאֵנוּ לְתַתָּהָ
לָו וּבִפְיָהֶם אִמְרוּ אֲמֵן וְאֲמֵן עַל דְּבָרֵינוּ,
וּבְלִבָּם וּבְמַעֲשֵׂיהֶם קִיּוּמוֹ מֵאֵן וְאֲמֵן.
שֶׁכֵּן **עַל דֶּרֶךְ הַצָּחָה**, מֵאֵן הוּא לְשׁוֹן
אֲמֵן. **שֶׁהָאוֹמֵר אֲמֵן, אֵינוֹ מִמָּאן.**

וְכִמּוֹ שֶׁמִּצִּינּוֹ אֲצֵל פְּרַעָה, שֶׁכֵּן
כְּבִיכּוֹל אִמְרוּ לוֹ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: אִם מֵאֵן,
אִם תֹּאמַר "אֲמֵן" עַל הַדְּרִישָׁה לְשַׁלַּח
אֵת עַמִּי - מוֹטֵב. וְאִם מֵאֵן אֶתָּה - הַנְּגִי
מִבְּיַת מִתָּר אֶרְבֶּה בְּגִבְלָךְ.

לִיתֵן עֲבוּר נִישׁוּאֵיו עִם מִיכָל בֵּת שְׁאוּל
כְּמוֹהָ הַבְּתוּלוֹת 100 עֲרֵלוֹת
פְּלִשְׁתִּים. שֶׁהֵם כִּנְגַד **שְׁנֵי נוֹנִין** שֶׁנִּפְלוּ
מִן הַשְּׂרֵשׁ נֵתָן, כֵּן נִפְלוּ 100 פְּלִשְׁתִּים
וְעֲרֵלוֹתֵיהֶם בִּיַּדֵי דוֹד. כְּמוֹבָא בְּשִׁמּוּאֵל
א [פֶּרֶק יח פְּסוּק כה] וַיֹּאמֶר שְׁאוּל כֹּה-
תֹאמְרוּ לְדָוִד אֵין-חֶפֶץ לְמַלְכָּה בְּמִתָּר כִּי
בְּמִאָּה עֲרֵלוֹת פְּלִשְׁתִּים לְהִנָּקֵם בְּאֵיבֵי
הַמַּלְכָּה וְשְׁאוּל חָשַׁב לְהַפִּיל אֶת-דָּוִד
בְּיַד-פְּלִשְׁתִּים.

ועוד על דרך הצח יֹאמֵר כִּי נִקְטַ
שְׁאוּל דוּקָא בְּמַסְפֵּר **מֵאָה עֲרֵלוֹת**,
כְּנוֹטְרִיקוֹן שֶׁל מֵהָר: **מֵאָה עֲרֵלוֹת.**

ואשר על כן, בְּפִרְשַׁתְּנוּ, אֲבִיָּה מֵאֵן
יִמָּאן שִׁישׁ בְּלִשׁוֹן זֹאת שְׁנֵי נוֹנִין,
לְהַדְגִישׁ כִּי הַמַּפְתָּה יִתְחַיֵּב לִיתֵן
חֲמִישִׁים וְהוּא נוֹטְרִיקוֹן: **מִלְּפַתָּה אִשָּׁה**
ג. וְכֹאֹמְרוֹ: מַפְתָּה אִשָּׁה בְּחֲמִישִׁים.

ועל דרך הסוד, חֲמִישִׁים הֵם כִּנְגַד
הַמִּידָה הַחֲמִישִׁית שֶׁל הַסְּפִירוֹת שֶׁהִיא
גְּבוּרָה. וּמִדָּה כִּנְגַד מִדָּה, שֶׁהִיא הַמַּפְתָּה
שֶׁהִתְגַּבֵּר עַל הַחֲלָשָׁה, יֵתֵן כְּמִנִּין
הַגְּבוּרָה חֲמִישִׁים.

ועל דרך המוסר יֹאמֶר שְׁמִיָּהָר הוּא
גַּם מִלִּשׁוֹן מֵהִירוֹת וְגַם מִלִּשׁוֹן הֲרַהוּר.

לעומקו של מקרא פר' משפטים

שבבתוליה לא תהרה. ואשר על כן אמרה תורה מהר יִמְהַרְנָה כְּמַהֵר הבתולות, שמעתה יכולה להרות. ולכן מֵאֵן מֵאֵן אביה לתתה לו כי אין הוא הגון שתהרה ממנו.

וְכַפֵּל הלשון יוכיח, כאוה"ה הק' והוא אומר: [כב,ה'] שְׁלֹם יְשָׁלֵם וגו' טעם כפל שְׁלֹם יְשָׁלֵם הַמְּבַעֵר אֶת-הַבְּעֵרָה, כאן רמז הכתוב כי לא לאיש הרשע לבד יעשה ה' משפט התשלומין אלא גם להמתטיאו והוא יצר הרע.

ועוד יבואר כפל הלשון כהרמב"ן: על הפסוק בפרשתנו [כב,כב'] אִם-עֲנָה תְעַנֶּה אֹתוֹ כִּי אִם-צָעַק יִצְעַק אֵלַי שָׁמַע אֲשַׁמַּע צַעְקוֹ: והכפל לנחויק הענין וחזוקו.

ואשר על כן גם כאן בעניינינו יֵאָמֵר על אביה מֵאֵן מֵאֵן שהוא לשון של סירוב חזק.

והכלי יקר פירש כפל הלשון בפרשתנו [כב,כב']: אִם-עֲנָה תְעַנֶּה אֹתוֹ כִּי אִם-צָעַק יִצְעַק אֵלַי שָׁמַע אֲשַׁמַּע צַעְקוֹ: ועל צד הרמז נוכל לומר מאחר שהקב"ה אבי יתומים אם כן ודאי בכל צרתם לו צר כביכול לכך

ועוד על דרך הצח יבואר מדוע מֵאֵן הוא לשון אָמֵן. שיש כאם שני חילופין: חילוף אחד הוא מקום ה-א וה-מ, והחילוף השני הוא מקום הקמץ והצירה. כזה: אָמֵן מֵאֵן.

ועוד על דרך המוסר והאמונה: אמן ידרש אָמֵן מלשון אִם-אֵין. שכאשר אין הגיון, תופסת האמונה את מקומו. ולכן אִם-אֵין הגיון כאן, הרי אמונה יש כאן. וזה יכול להיות גם עוד פֶּן של "אמן". כאשר ההגיון "מֵמֵאֵן" הרי האמונה אומרת אמן.

יוצא איפוא שההגיון והאמונה אינם שני הפכים אלא שני צדדים של אותה מטבע ומשלימים שזה את זה

ולעומקו של מקרא ועל דרך הצח, זה שנאמר בסוטה [במדבר, נשא, ה,כב']: וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן | אָמֵן.

לפשוטו פירש"י: אמן אם מאיש זה אמן אם מאיש אחר, ולעומקו ידרש באמרה אָמֵן | אָמֵן: שאין בי העוון של מי שנאמר בה ואם מאן ימאן.

ועוד על דרך הצח, יש במשמעות כמהר הבתולות לשון הריון.

לעומקו של מקרא פר' משפטים

שִׁימָהָר לַגֹּאֲלָנוּ כפי שדרשו: קום!
בתולת ישראל!

וירמוז האב להקב"ה, והמפתה לפה רך של מצרים וכל המקטרגים עלינו שבכל הדורות שמפתים אותנו להשאר בגלות, והקב"ה **מֵאֵן יֵמָאן בכפילות חזקה** לתת אותנו ביד אויבינו ויחיש פדות נפשנו **למהר** לגאלנו כי **מְהֵרָה יִמְהַרְנָה** לכנסת ישראל לעולמים, ואז **מְהֵרָה יִמְהַרְנָה** כדכתיב [ישעיהו ס, כב'] **בְּעֵתָהּ אֶחֱיִשְׁנָהּ**.

ושלם ישלם המבעיר את הבעירה חמישים כסף, **שִׁיעֲנָשׁוּ** בחמישים שערי טומאה וגיהנום, ולבתו כנסת ישראל ינתן חמישים שערי בינה, קדושה וטהרה, וכיסופין לה', ואז בעת הגאולה תאמר האשה היא כנסת ישראל **אֵמֵן אֵמֵן**. כשם שתאמר אֵמֵן **לֵאמונת אֵמֵן** להקב"ה, ככתוב בישעיהו כה, א': **אֵמוּנָה אֵמֵן** ופירש רש"י שם: אמונה נאמנת, כן יעיד עליה אביה שבשמים **להאמינה** לגאולה נאמנת ושלימה בב"א.

אמר אם ענה אז תענה גם אותו שהוא אבי יתומים והלא **שניהם צועקים**: **מדת הדין** מקטרגת עליו למעלה ו**היתום צועק** למטה והקב"ה הרחמן **מקבל צעקת שניהם**.

ועל פי הנ"ל יש לומר שכאשר **מֵאֵן יֵמָאן** לתתה לו, בסירוב חזק, למי שאינו הגון, בזה עושה הוא שלום בינה לבין אביה שבשמים.

ועל ידי זה שימהר לשלם את מְהֵרָה הבתולות לאביה, **מְהֵרָה יִמְהַרְנָה** אביה שבשמים להחיש גאולתה.

ועל דרך הרמז ירמוז הכתוב למה שדרשו במערבא על הפסוק [עמוס ה, ב'] **נִפְלְאָה לֹא-תוֹסִיף לָנוּם בְּתוֹלַת יִשְׂרָאֵל**: שכך דרשו את הפסוק לטובה: [ברכות ד:] **נפלה, לא תוסיף לנפול עוד, קום! בתולת ישראל!**

והיא **הנון של חמישים** כסף שנפלו מכיס אויבינו, והם נון שערי טומאה שנפלו בחלקם, והיא הנון של חמישים שערי **כֶּסֶף להקב"ה**, **שניתנו לנו**, בתו של הקב"ה שפיתונו זרים לעבדם, ועל ידי זה שאבינו בשמים מקיים בנו "אם מאן ימאן" לתת אותנו ביד אויבינו מתקיים בנו מְהֵרָה הבתולות והיינו

לעומקו של מקרא פר' משפטים

אך לאחר מתן תורה התעלו יותר להיות בדרגת מקבלי התורה והיא דרגה יותר קרובה למשה רבנו, ומעולה מן המלאכים, כי התורה לא נתנה למלאכי השרת, וצריך לעמוד בה כדי להבינה.

וכדי להגיע לדרגה זאת לא ניתן לעשות בלי לשמוע תחילה, ללמוד וללמד.

ועוד יש לומר על דרך הצח, **נְעִשָׂה** אותיות עשן בתוספת ה. **נְשָׁמַע** אותיות עשן בתוספת מ. וצירופם הוא מה. מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה. זה שנאמר בפרשת יתרו (יט, יח) וְהָרַסִינִי עֲשֵׂן כִּלּוֹ מִפְּנֵי אֱשֶׁר יָרַד עָלָיו ה' בְּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׂנוּ כַּעֲשֵׂן הַפְּכִלְשָׁן וַיִּתְרַד כָּל-הָהָר מֵאֵד: מא"ד גימטר' מ"ה.

ובא ללמדנו, שהעשן עם המ"ה של היראת שמים הוא נעשה ונשמע. אך בלי המ"ה של היראת שמים, הנעשה ונשמע הריהו כהנדוף עשן על ידי רוח ואיננו. וזה שנאמר בפסוק הנ"ל ויחרד כל העם אשר במחנה. וכל אשר התגלה ה' על הר סיני בעשן הוא

נעשה ונשמע

כָּל אֲשֶׁר-דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע: (כד, ז')

נאמר בפרשת ואתחנן (ה, כד) וְאֵת תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ אֶת כָּל-אֲשֶׁר יְדַבֵּר ה' אֱלֹהֵינוּ אֵלֶיךָ וְשָׁמְעוּ וְעָשִׂינוּ.

ויש לשאול, והרי אמרו היפך הדברים נעשה ונשמע. ותגדל הקושיה, שהרי בהמשך אומר הקב"ה היטיבו כָּל אֲשֶׁר דִּבְרוּ (שם כה). ומאי היטיבו, הרי לכאורה היטיבו יותר באמרם נעשה ונשמע.

ולעומקו של מקרא יש לומר, שהדברים האלו שאמרו וְשָׁמְעוּ וְעָשִׂנוּ, הם מה שאמרו לאחר מתן תורה. ומה שאמרו נעשה ונשמע זה לפני מתן תורה.

וביאור הדברים הוא, שלפני מתן תורה היו בדרגת המלאכים גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו, עוד טרם הבינו פירושי התורה ממשה רבנו. ולכן קבלו עליהם בנעשה ונשמע כמלאכי השרת.

לעומקו של מקרא פר' משפטים

נעשה ונשמע מי גלה רז זה לבני

מובא במסכת שבת פח. אמר רבי אלעזר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גלה רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו דכתיב {תהילים קג-כ} בְּרָכוּ יְהוָה מְלֹאכֵינוּ גִבְרֵי כַח עֲשִׂי דְקָרוּ לְשִׁמְעַ קְוֹל דְקָרוּ. ברישא עושי והדר לשמוע.

ועדיין איני יודע אם כשיצתה בת קול ואמרה להן מי גלה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו, האם לשון חיבה הוא או שמא לשון גערה הוא, אלא כשדרש ר' סימאי [שם] ואמר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל וקשרו לו שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע הוי אומר לשון חיבה הוא!

ולעומת זאת, כאשר בקשו ישראל להשתמש בשבח שמשתמשים בו המלאכים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" בעת קבלת מלכות שמים בקריאת שמע, לא הורשו אלא אם כן

כאמור בעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו.

עוד בענין נעשה ונשמע

יש לעיין הלשון של "נעשה" בפרשת יתרו והלשון של "נעשה ונשמע" בפרשת משפטים. שביתרו בזמן מתן תורה היו בשפלות וענוה של עבדות כמו שבארנו לעיל ביתרו ב"רצוננו לראות את מלכנו", ולכן אמרו נעשה, נעשה ככל ציווי המלך כעבד לרבו. עד כאן כח הבחירה. ומשקבלו עליהם העבדות מתוך בחירה, שוב אין יכולין לחזור בהם, וחיבים לקבל העבדות כפי החוקים והמשפטים של המלך, כפי בחירת המלך ולא כפי בחירת העבד. וזה שאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. כאמרו מאחר ורוצים הם במלכותי, אלה הם תנאי מלכותי, ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. ועל זה חזרו ואמרו "ונשמע". שרוצים הם לשמוע כל תנאי מלכותו יתברך.

לעומקו של מקרא פר' משפטים

כבוד מלכותו לעולם ועד" שגם בו משתמשים מלאכי השרת ואין לישראל רשות להשתמש בו בקול בעת מצות ק"ש, אלא בחשאי, כי יש לחשוש שלא יתקנאו בנו מלאכי חבלה (פרט ליום כפור שבו אנו כמלאכים).

ולא עוד, אלא בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע היו חביבים לפני הקב"ה ואע"פ שהשתמשו ברז שמלאכי השרת משתמשים בו, ועוד עטרו המלאכים את ראשיהם של ישראל בכתרים! ורק כשחטאו ישראל ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה ופירקום.

ואילו באמרם בקול "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", יש להם לישראל לחשוש ממלאכי חבלה שלא יתקנאו בהם!

עד כאן השאלה.

ובהקדים, יש להבין מי גלה רז זה של נעשה ונשמע למלאכים עצמם. מאין ידעו המלאכים עצמם רז זה של הקדמת נעשה ונשמע עד שאימצוהו כביכול לעצמם.

יאמרוהו בחשאי, כדי לא להטיל קנאה במעשה בראשית, ושמא יפגעו בהם מלאכי חבלה על שמשתמשים הם בשבח המלאכים.

וכמובא במדרש רבה ואתחנן פרשה ב,

בְּשִׁעָה שְׁעָלָה מִשָּׁה לְמָרוֹם שְׁמַע לְמִלְאָכֵי הַשָּׁרָת שְׁהִיוּ אוֹמְרִים לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, וְהוֹרִיד אוֹתָהּ לְיִשְׂרָאֵל, וְלָמָּה אֵין יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּפִרְהֶסְיָא, אָמַר רַבִּי אֶסִּי לָמָּה הִדְבָּר דְּוֹמָה לְאַחַד שְׁגָנַב קוֹזְמִין מִתּוֹף פְּלִטִין שְׁל מְלָךְ, נִתְּנָה לָהּ לְאַשְׁתּוֹ וְאָמַר לָהּ אַל תִּתְקוֹשְׁטִי בָּהּ בְּפִרְהֶסְיָא אֲלֵא בְּתוֹף בֵּיתָהּ, אָכֵל בְּיוֹם הַכְּפּוֹרִים שְׁהֵן נְקִיִּים כְּמִלְאָכֵי הַשָּׁרָת, הֵן אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּפִרְהֶסְיָא, בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד.

ואם כן יש לשאול, במה שונה "נעשה ונשמע" מ"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

ובפירוט השאלה יבואר: במה שונה נעשה ונשמע שמשתמשים בו מלאכי השרת ולא חששו ישראל לאומרו בקול רם במתן תורה, מ"ברוך שם

לעומקו של מקרא פר' משפטים

ולא נחלתן של המלאכים בלבד. ובזה יובן מדוע לא סוף דבר שלא הקפידו עליהם, אלא עוד קשרו להם כתרם לכל אחד כתר של נעשה וכתר של נשמע. ורק כאשר חטאו, באו מלאכי חבלה והורידו מהם עדים, כי החטא בא מגבהות הלב ואין כתר הענוה ראוי להיות בראש גבה לב.

ולעומת זאת, השבח שמתמשים בו המלאכים באמרם **ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד** הרי שבח זה הוא תכלית בריאתם ושירתם של המלאכים קדושי עליון, המשבחים להקב"ה, מקצה השמים ועד קצה השמים בקול אדיר וחזק, וכאשר ישראל משתמשים בשבח המיוחד הזה עליהם להשתמש בזה **בחשאי**, כי אין זה מדרכי הענוה להשתמש בגלוי בשבח שמתמש בו זולתו. ואע"פ ששבח זה כגנוב הוא בידם, מכל מקום **בהיות ישראל כמלאכים בתפילתם**, ניתנת גם להם הרשות לומר שבח גדול זה ובלבד שיאמרוהו **בחשאי**, כדי לא להטיל קנאה במעשה בראשית. ואע"פ ששבח זה נועד לאמרו **במרום**, וכביכול על ידי המלאכים, כבר פירשוהו בגמרא [ברכות ו:] מאי **פְּרָם** אֵלֹת לְבַנֵי אָדָם [תהלים יב,ט'] אלו דברים שעומדים **פְּרוֹם** עולם ופירש"י **מאי ברום עולם**

ולעומקו של מקרא יש לומר, שראו המלאכים את ענותנותו של הקב"ה כאשר אמר להם **"נעשה אדם"**. ולמדו ממנו יסוד ההתבטלות והענוה. ובהיותם משרתי עליון דבקו בענותנותו עד שהשתמשו כביכול בלשונו ואמרו **נעשה ונשמע**, על כל שליחות ושליחות.

וכדפירש רש"י בבראשית [א,כו]: **נעשה אדם. ענותנותו** של הקב"ה למדנו מכאן. ועוד שם: אף על פי שלא סייעוהו ביצירתו, ויש מקום למינים לרדות, לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ **ומדת ענוה**, שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן.

ומעתה, יבואו ישראל וילמדו **גם הם** ממעשה הבריאה לומר **נעשה ונשמע**. ומה שיצתה בת קול ושאלה "מי גלה רז זה לבני", הרי בזה גלתה הבת קול **חיבתן** של ישראל, שלמדו מן התורה את היסוד של קבלת התורה: ענוה והתבטלות.

ואשר על כן בזה יבואר מדוע לא יתקנאו בהם מלאכי השרת באומרם גם הם **נעשה ונשמע**. כי יסוד זה של ענוה והתבטלות, למדוהו המלאכים מרבוננו של עולם, **ונחלת הכלל הוא**

לעומקו של מקרא פר' משפטים

הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלַח מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ
לְשַׁמֵּר בְּדַרְךָ וְלִהְבִּיאָךְ אֶל-הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר הִכְנַתִּי: הַשָּׁמֶר מִפְּנֵי וּשְׁמַע
בְּקוֹלֹ אֶל-תִּמְרָ בְּוֹ כִּי לֹא יִשָּׂא
לְפָשְׁעֶכֶם כִּי שָׁמִי בְּקִרְבּוֹ: (כג, כ-
כא')

פירש רש"י כי לא ישא לפשעכם
אינו מלומד בכך, שהוא מן הכת שאין
חוטאין.

ויש לשאול, בפרשת וירא
בבראשית י"ח פסוק ה' פירש רש"י
לכאורה אחרת. וְאֶקְחָה פֶת לָחֶם וְסַעְדוּ
לְבָבְכֶם, פירש"י **לבבכם** אין כתיב כאן,
אלא **לבכם**, מגיד שאין יצר הרע
שולט במלאכים.

וכאן מפרש רש"י עה"פ הַשָּׁמֶר מִפְּנֵי
וּשְׁמַע בְּקוֹלֹ אֶל-תִּמְרָ בְּוֹ כִּי לֹא יִשָּׂא
לְפָשְׁעֶכֶם **שהוא** מן הכת שאין
חוטאים. כלומר שאר כתות המלאכים
כן חוטאים, והרי אין יצר הרע שולט
במלאכים.

ויש לתרץ ולומר, מה שפירש רש"י
שהוא מהכת שאין חוטאים, לא במובן
של חטא הנשלט על ידי יצר הרע. אלא
חוטאין מלשון להחטיא את המטרה.

זו תפילה העולה למעלה. והרי אפשר
לפרשו שהמשרתים הם לא רק
המלאכים אלא גם בני עם ישראל
העומדים בתפילה **שהיא ברום עולם**,
ועתה אף על פי שכביכול נאמר הוא
בחשאי על ידי בשר ודם בתחתיות
ארץ, הרי היא עולה לרום עולם
כמלאכי השרת, כפי שתקנו לנו
רבותינו תפילת יוצר בה נאמר
שהקב"ה יצר משרתים אשר עומדים
ברום עולם ומשמיעים יחד דברי
אלקים חיים, ומי הם, עם ישראל
והמלאכים כאחד.

ומכאן למדנו סוד נעשה ונשמע הוא
סוד הענווה. שהרי ענוותנותו של
הקב"ה למדנו מכאן שהוא מלך הנמלך
בנמלכיו. ונמלך במלאכים האם
לעשות אדם, כאמרו נעשה אדם.
ומכאן אחזו המלאכים בענוותנותו
ואמרו נעשה, לשמוע בקול דברו.
ומכאן נמשכה שלשלת הענווה ותפסו
בני ישראל אומנותם של המלאכים
ואומנותו כביכול של הקב"ה, ואמרו
נעשה ונשמע, ובזה גילו דעתם
כשפלים ובעלי ענווה וראויים לקבלת
התורה.

לעומקו של מקרא פר' משפטים

ורבותינו דרשו בו שהקב"ה נקרא כך שד"י, ר"ת שאמר לעולם די. והמלאך מט"ט (מטטרו"ן) נקרא כשם רבו שד"י, על שם שהוא שר הפנים, שר הטבע, וממונה על הדיוק שבטבע. שאם יחטיא את המטרה יכול העולם ח"ו לחזור לתהו ובהו.

ובתרגום יונתן בן עוזיאל, מובא שזה חנוך שנאמר בו (בראשית ה, כד) וַיִּתֵּן לְהָדָר חֲנוּךְ אֶת-הָאֱלֹהִים וַאֲיָנֹנֹי כִּי-לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים. ומתרגם יונתן וּפְלַח חֲנוּךְ בְּקוֹשְׁטָא קָדָם יְיָ וְהָא לִיתוּהֵי עִם דְּיִירֵי אַרְעָא אַרוּם אֲתַנְגִּיד וְסִלִּיק לְרַקִּיעָא בְּמֵימַר קָדָם יְיָ וְקָרָא שְׁמִיהּ מֵיטְטְרוֹן סַפְרָא רַבָּא:

מבואר אם כן, שחנוך איננו כי לקח אותו אלקים להיות סופר המלך, הוא שר הפנים הוא מט"ט רו"ן.

ובפירוש ר' אברהם אבן עזרא שמות ו, ג' פירש שהקב"ה הפך את חנוך להיות מנצח המערכות העליונות. ובמדרש רבא שם מובא אֲנִי אֵל שְׂדֵי, אֲנִי שְׂאֲמַרְתִּי לְשָׁמַיִם וְאֶרֶץ דֵּי, שְׂאֲלֵמְלָא פִּן הָיוּ מוֹתְחִים וְהוֹלְכִין עַד עַכְשָׁיו. ובאזה"ח הק' (שם) גם מלאך זה ידוע הוא כי הוא בחינת המשפט.

ורצונו לומר שיש מלאכים הנשלחים ע"י הקב"ה ומחטיאים את המטרה ומסלפים את שליחותם, ואף נענשים על כך, ויש כת של מלאכים שעושים שליחותם במדויק ללא סטייה ימין ושמאל.

ואכן, מצינו במלאכים שבאו לבקר את אברהם ומהם הלכו להציל את לוט מן ההפיכה, שהחטיאו מטרת בואם, וגילו רזי עולם את תכנית הקב"ה להפוך את סדום בטרם עת ועוד החטיאו שאמרו ללוט הופכים אנחנו, ולא אמרו הופך ה'.

ולכן נדחו מן המחיצה קל"ח שנה עד אשר חלם יעקב אבינו והנה מלאכים עולים ויורדים בו, שרק אז קבלו רשות לעלות ולחזור לשמים. (יונתן בן עוזיאל ודעת זקנים פר' ויצא).

וזה שפירש רש"י כי שמי בקרבו. כִּי לֹא יִשָּׂא לְפָשְׁעֵכֶם אִינוּ מְלֻמָּד בכך, שהוא מן הכת שאין חוטאין.

ומחובר לראש המקרא, השמר מפניו כי שמי משותף בו. ורבותינו אמרו, זה מטטרו"ן, ששמו כשם רבו, מטטרו"ן בגימטריא שדי.

לעומקו של מקרא פר' משפטים

**וַיִּתְהַלֵּךְ תְּנוּךְ אֶת-הָאֱלֹהִים וַאֲיָנֹנּוּ פִי-
לְקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים.**

הרי מבואר בפסוקים אלו, כי הקב"ה לקח את חנוך והעלהו לרקיע לאחר שלש מאות וששים וחמש שנה של נסיון, לראות שאינו חוטא. והם שס"ה שנה כמנין ימות החמה. ובאשר פלח בקושטא כל אותן שנים, ראוי הוא להיות מנצח מערכות עליונות של הטבע, כלשון הראב"ע.

ולכן נאמר במלאך זה אל תמר בו, כי לא ישא לפשעכם כי הוא מהכת שאינם חוטאים ואומר רש"י שאינו למוד בכך אלא יקוב הדין את ההר. וכשם שלא יתגמש הטבע להיות לפנים משורת הדין לעולם, אלא אבן תיפול מטה, ואש תעלה מעלה וכו', כן אין למלאך הזה כל אפשרות להיות לפנים משורת הדין. שהרי הולך הוא לפי שורת הטבע, ויקוב הדין את ההר.

העולה מכל הנ"ל הוא, שהוא המלאך הממונה על מערכות הטבע, ולכן מינהו הקב"ה להיות שר הטבע. שאין בטבע משוא פנים. שאם לא כן לא יתקיימו שמים וארץ.

ויש ליתן טעם מדוע מכל הדורות שהיו מאדם ועד אברהם אבינו בחר הקב"ה דוקא בחנוך להיות שר הפנים.

ובשימת לב לתרגום יונתן מבואר היטב: **וּפְלַח תְּנוּךְ בְּקוֹשְׁטָא קָדָם יי**. שמכל הדורות היה חנוך היחידי שעבד את הקב"ה באמת. בקושטא. שלא סטה ימין ושמאל מדברי הקב"ה. וה' יראה ללבב. שרק נשמה כמו שלו יכולה להנהיג מערכות הטבע, ולומר לעולם די, ואשר על כן להקרא כשם רבו, שד"י.

ואשר על כן אומר הקב"ה כי שמי בקרבו, **אל-תמר בו**, אל תמרה את פיו, כי לא ישא לפשעכם. לא יסלח על כל עבירה. וזה שפירש רש"י **כי אין הוא מלומד בכך**. כלומר אין הוא מלומד כיצד לסלוח, כי מעולם לא עבר עבירה. ולכן לא ימלט אדם מענישתו.

ולקיים גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, יש להתבונן בפסוקים של חנוך בבראשית. **וַיְהִי כֹל-יְמֵי תְּנוּךְ חֲמֵשׁ וְשָׁשִׁים שָׁנָה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה:**

לעומקו של מקרא פר' משפטים

תקדמנה שני ההיין לאותיות י"ו,
וכנ"ל שיוֹרָה הדבר על שליטת הדינים.
וכבר כמעט נטיו רגלי המבשר בימי
אחשורוש, לולא שנתקיים בחדש זה
ונהפוך הוא, ותחת אשר ישלטו
הדינים ברחמים, שולטים הרחמים
בדין.

וסימנך אשר ישלטו היהודים, שהם
רחמנים בני רחמנים, המה בשונאיהם
במידת הדין הקשה.

ואשר על כן מזלו של חדש אדר
דגים, שהם שטים תמיד בהיפוך, נגד
זרם המים השוטפם.

והנהפוך-הוא, שבחדש אדר נרמז
בפסוק ממנו יוצא השם השולט בו:
עִירָה וְלִשְׁרָקָה בְּנֵי אֶתְנֹו [בראשית מט, י"א]

ולפשוטו של מקרא פירש רש"י על
ריבוי היין. וז"ל: אֶסְרֵי לִגְפֹן עִירָה,
נתנבא על ארץ יהודה שתהא מושכת
יין כמעין, איש יהודה יאסור לגפן
עיר אחד, ויטעננו מגפן אחת, ומשורק
אחד בן אתון אחד: שִׁרְקָה. זמורה
ארוכה. כֶּפֶס בְּיַיִן. כל זה לשון רבוי
יין.

ולעומקו של מקרא, השתא דאתית
להכי נימא ביה מילתא: שְׁיֹרָה פס'
זה עִירָה וְלִשְׁרָקָה בְּנֵי אֶתְנֹו על נס

ואשר על כן, אמר משה רבנו
להקב"ה, אִם אֵין פְּנִיָה הִלְכִים אֶל
תַּעֲלֹנוּ מִזֶּה. (שמות, לג, טו'). אלא
העלנו מזה בהנהגה של רחמיך
הרבים. והסכים הקב"ה על ידו
כנאמר שם (פס' טז'). וַיֹּאמֶר ה' אֶל
מֹשֶׁה גַם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ
אֲעֲשֶׂה כִּי מִצֵּאת חַן בְּעֵינַי וְאֲדַעַף
בְּשֵׁם. כן ינהיגנו ברחמים לקבל פני
משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

לשבת

ראש חדש אדר

על דרך הסוד שם השם השולט
בחדש אדר הוא ההי"ו. היוצא
מסופי תיבות של הפסוק (בראשית
מט, י"א) עִירָה וְלִשְׁרָקָה בְּנֵי אֶתְנֹו.
ומובא באוהב ישראל מאפטא שכל
אימת שמקדים היו"ד או הו"ו לה', אזי
רחמים שולטים בחדש.

ובהיפוך, כאשר תקדים האות ה' לאות
יו"ד או לו"ו, הרי דין.

ובהיות השם השולט בחדש אדר
ההי"ו, הרי חדש אדר הוא חדש של
דינים. באשר נראה בעליל כי

לעומקו של מקרא פר' משפטים

אֶסְרִי לְגֶפֶן עֵירָה רַבִּי נְחֻמָּה אָמַר
אֶסְרִי לְגֶפֶן עֵירָה, עֵירָה מַלְשׁוֹן עֵיר,
כַּכְתוּב (מַלְכִים א יא, לב) הָעֵיר אֲשֶׁר
בְּחַרְתִּי בָּהּ.

וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֶתְנֹו, בְּנֵים הָאֵיתָנִים
רְאוּיִים לְעַמֵּד מִמָּוֶנּוּ, [מִיְהוּדָה].

וְרַבֵּנּוּ אֶמְרִי [אמר הקב"ה] אֲנִי נֹאֶסֶר
לְגֶפֶן וְלִשְׂרָקָה עֵירוֹ וְהָאֶתְנֹו לְכַשְׁיָבוֹא
אוֹתוֹ שְׁפָתוֹב בּוֹ (זכריה ט, ט): עֲנִי
וְרַכֵּב עַל תְּמוֹר וְגו'. כַּפֶּס בְּיִין לְבָשׁוּ,
שֶׁהוּא מְחֹנֵר לְהֵן דְּבָרֵי תוֹרָה, וּבָדָם
עֲנָבִים סוּתָה, שֶׁהוּא מְחֹנֵר לְהֵם
טְעִיּוֹתֵיהֶן.

ולעומקו של מקרא יש להביא
הסבר נוסף על דרך הדרש:

עֵירָה הֵן הַעִירִין קַדִּישִׁין, מִלֵּאכִי
הַשְּׂרָת מִלֵּאכִי עֲלִיּוֹן הַעוֹשִׂים שְׁלִיחֹת
הַקַּב"ה לְשֶׁרֶת לְבָנֵי אֵל-חֵי. וְזֶה כּוּוֹנְתוֹ
אֶסְרִי לְגֶפֶן עֵירָה, שֶׁהַקַּב"ה אוֹסֵר
בְּקֶשֶׁר בַּל יִנְתַּק אֶת הַעִירִין קַדִּישִׁין
לְכַנְסֵת יִשְׂרָאֵל הַנִּקְרָאת גֶּפֶן.

וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֶתְנֹו, וְלִשְׂרָקָה, הֵם
עֲנֵפֵי הַגֶּפֶן אֵלוֹ הַתְּלַמִּידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּכַל
דוֹר וְדוֹר, הֵם הַנִּקְרָאִים בְּנֵי שֶׁל
מְקוֹם, לְהֵם נִתְּן כַּח הַתְּנָאִי שֶׁהַתְּנָה עִם
מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית שִׁיהִיו כֹּל מַעֲשֵׂי
בְּרֵאשִׁית כְּפוֹפִים לְהֵם, לְעַמְלֵי הַתּוֹרָה.

פּוֹרִים שֶׁנַּעֲשֶׂה בֵּינָן, וְאֲשֶׁר עַל כֵּן יוֹצֵא
מִמֶּנּוּ הַשֵּׁם שֶׁשׁוּלֵט בַּחֲדָשׁ אֲדָר.
הַהִי"ו.

וְכֹאמְרוֹ עַל דֶּרֶךְ הַצַּח בִּר"ת: הֵבו
הַשְּׂתָא יִין וְנִרְוָה, הֵבו הַשְּׂתָא יִין
וְנוּדָה.

וּבַהֲיוֹת הַיִּין מַסְטְרָא דְּגַבּוּרָה, הָרִי כֹל
הַחֲדָשׁ הוּא בְּדִין וְגַבּוּרָה. וּבַהֲיוֹת
הַיְהוּדִים מַקְבָּלִים הַתּוֹרָה מֵאַהֲבָה,
כַּכְתוּב קִימוּ וּקְבִלוּ, אֵין כַּתּוּרָה
הַמְשׁוּלָה לְמִים לְהַמְתִּיק אֶת הַדֵּינָם
שֶׁל חֲדָשׁ אֲדָר הַנִּמְשָׁל לֵינָן. וְהִיא הִיא
הַשְּׂמַחָה הַמַּתְפַּשֵּׁטת בְּפּוֹרִים, שֶׁעַל יְדֵי
הַתּוֹרָה מִתְמַתְקִים הַדֵּינָם.

וְאוֹנֵקְלוֹס תְּרַגֵּם עַל דֶּרֶךְ הַדְּרָשׁ בְּמִלְךְ
הַמְּשִׁית. אֶסְרִי לְגֶפֶן עֵירָה גֶפֶן הֵם
יִשְׂרָאֵל, עֵירָה זֶה יְרוּשָׁלַיִם, וְלִשְׂרָקָה
בְּנֵי אֶתְנֹו, שׁוֹרְקָה אֵלוֹ יִשְׂרָאֵל, וְאַנְכִי
נִטְעַתִּיךְ שׁוֹרֵק (יִרְמִיָה ב, כא): בְּנֵי
אֶתְנֹו. יְבָנוּן הֵיכְלִיָה, לְשׁוֹן שַׁעַר
הָאֵיתוֹן בְּסַפֵּר יַחְזַקָּאֵל (מ, טו).

ועוד אמרו במדרש

מֵאֵי אֶסְרִי לְגֶפֶן עֵירָה, וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי
אֶתְנֹו, כַּפֶּס בְּיִין לְבָשׁוּ וּבָדָם עֲנָבִים
סוּתָה.

לעומקו של מקרא פר' משפטים

ואמר וְלִשְׂרָקָה. מלשון ריקנים, שלא רק לתלמידי החכמים יעשה כן, אלא כפי שאמר ר"ל אפילו ריקנים שבישראל מלאים מצוות כרימון, וכן לעתיד לבא יהיו כולם מלאים דעת ה', וכדאמרו במסכת חולין סג. אמר רב יהודה: רַחֵם זו שְׂרָקָה א"ר יוחנן למה נקרא שמו רחם כיון שבא רחם באו רחמים לעולם אמר רב ביבי בר אבבי והוא דיתבי ועביד שְׂרָקָה וגמירי דאי יתיב אארעא ושריק אתא משיחא שנאמר {זכריה י-ח} אֲשֶׁרְקָה לָהֶם וְאֶקְבְּצֵם.

בכל ענייני הקונטרס ניתן לפנות
לטל': 052-7675895

גור-אריה צור

מודיעין עילית

ניתן להצטרף לתפוצת מייל:

leshem895@gmail.com

וזה כח הנהפוך הוא שבאדר, שמראה על תשועת השם כהרף עין. ומתהפכא מזלייהו מחשוכא לנהורא כפי התנאי שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית שיהיו לעזרת ישראל בגיבורים. לחלצם מן המיצר, על ידי יוצר כל נוצר בב'א.
